

DİLİN BİLİMİ MÜMKÜN MÜDÜR?

Caner KERİMOĞLU*

Özet

Dil, insanı diğer canlılardan ayıran bilişsel kapasitelerden biridir. Bu kapasitenin bilim içinde nasıl inceleneceği hep tartışma konusu olmuştur. G. Sampson gibi bazı araştırmacılara göre dil, bilimsel yöntemlerle incelenemeyeceği için dil bilimi bir bilim dalı değildir. Başını N. Chomsky'nin çektiği başka bir grup bilim insanı ise dilin doğa bilimlerinin yöntemleriyle incelenmesi gerektiğini savunur. Bu makalede ilk olarak bilim olgusuyla ilgili tartışmalar değerlendirilmektedir. Karl Popper, Thomas Kuhn, Imre Lakatos ve Paul Feyerabend gibi düşünürlerin bilimsel yöntemlere dair görüşleri dil araştırmalarındaki bazı tartışmalarla ilişkilendirilmektedir. “Dilin tanımı”, “dilin edinimi”, “dil bilgisi yazımı”, “Altay dilleri teorisi”, “sıfır biçim birimi” gibi dil araştırmalarının yöntemlerden adlandırmalara varıncaya değin tartışılan konuları bilim felsefesindeki teorilere göre değerlendirilmektedir. Popper’in geliştirdiği ve bilimsel çalışmalarda nirengi noktalarından biri olan “yanlışlanabilirlik” ölçütünün dil incelemelerindeki yaklaşımlara ne oranda uyduğu ve bu ölçütün uygulanabilirliği tartışılmaktadır. Makalede dilin bilim dışında bırakılmasının dil ile ilgili soruların çözümüne katkı sağlamayacağı savunulmaktadır. Dil incelemelerinde kullanılan bazı yöntemlerin eleştiriye açık olduğu; ancak bunun dil bilimini bilim dışı olarak etiketlemek için yeterli olmadığı ifade edilmektedir. Bilimin yöntemler de dâhil olmak üzere her şeyin eleştirilmesiyle ilerlediği; eleştirilen yöntemlerin yeniden düzenlenmesiyle ilerlemelerin gerçekleştiği vurgulanmaktadır. Makalede varılan sonuç şudur: Dil hem doğa bilimleri hem formel bilimler hem de sosyal bilimlerin yöntemleriyle incelenebilecek çok yönlü bir olgudur. Bu alanlardan gelecek veriler dile dair bilgilerimizin derinleşmesini sağlayacaktır.

* Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, canerkerimoglu@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-8514-8578.

Anahtar Kelimeler: Dil bilimi, dil bilgisi, bilim, Karl Popper, Thomas Kuhn, Imre Lakatos, Paul Feyerabend.

IS THE SCIENCE OF LANGUAGE POSSIBLE?

Abstract

Language is one of the cognitive capacities that distinguishes humans from other living things. How to examine this capacity in science has always been a matter of debate. According to some researchers, including G. Sampson, linguistics is not a branch of science since it cannot be studied with scientific methods. Another group of scientists led by N. Chomsky argues that language should be studied with the methods of natural sciences. In this article, firstly, discussions about the phenomenon of science are evaluated. The views of thinkers such as Karl Popper, Thomas Kuhn, Imre Lakatos and Paul Feyerabend on scientific methods are associated with some debates in language studies. Leaving language out of science will not contribute to the solution of language-related questions. Some methods used in language studies are open to criticism. However, this is not enough to label linguistics as unscientific. Science progresses by criticizing everything, including methods. Progress can be made by reorganizing the criticized methods. The conclusion reached in the article is as follows: Language is a multifaceted phenomenon that can be studied with the methods of natural sciences, formal sciences and social sciences. Ideally, when the language studies of these three different fields are carried out with the right methods, we will learn a lot about language.

Keywords: Linguistics, grammar, science, Karl Popper, Thomas Kuhn, Imre Lakatos, Paul Feyerabend.

Giriş

Dil insanı diğer canlılardan ayıran özelliklerden biri olarak hep merak konusu olmuştur. İnsan dışındaki canlılar da iletişime geçmektedir ama insanın dil kullanımı pek çok eşsiz özellik sergiler. Dilin ne olduğu, insanın dili nasıl kullandığı, bu özelliğin insanda nasıl geliştiği gibi dille ilgili sorular hâlâ tam olarak cevaplanamamıştır.

Bu yazıda insanın dünyayı anlama çabasının bir ürünü olan bilimin dili nasıl açıkladığı, açıklarken kullandığı yöntemlerin ne kadar güvenilir olduğu konusunu değerlendireceğim. “Dil, bilimin yöntemleriyle incelenebilecek bir olgu mudur?” sorusunu Türkçe ve diğer diller ile ilgili incelemelerdeki bazı kabuller üzerinden cevaplamaya çalışacağım. Bilim olgusuyla ilgili tartışmalara değinmek, dil incelemeleri ve bilim ilişkisi için de iyi bir başlangıç olabilir.

Bilimin ölçütü nedir?

Neyin bilim olduğu, bir bilginin “bilimsel” niteliğini taşıması için hangi özelliklere sahip olması gerektiği eski bir tartışma konusudur. Felsefe, sanat, inanç gibi farklı bilgi alanları yanında bilimsel bilginin öne çıkması Kopernik, Newton, Einstein gibi hipotezleri deney ve gözlemlerle sınanan, matematiksel temeli olan açıklamalar getiren pozitivist görüşü benimseyen bilim insanları ile mümkün olmuştur.

Doğrulamaya dayalı pozitivism (olguculuk) modern bilimin ilk adımı sayılır. Klasik pozitivismde teorilerin kabulü için deney ve gözlemlerle sınanarak doğrulama önemlidir. Auguste Comte metafiziği dışta bırakan, deney ve gözleme dayalı akılcı yaklaşımıyla klasik pozitivismin öncüsü olmuş; “doğrularak tüme varma” Viyana Çevresi gibi mantıkçı pozitivistlerin de katkısıyla uzun süre tartışmasız bir yöntem olarak hâkimiyetini sürdürmüştür. Pozitivist gelenek metafizik ve öznelliğe dayalı açıklamaları bilim dışı sayar. Özellikle M. Schlick, L. Wittgenstein, R. Carnap, H. Reichenbach gibi güçlü isimlerden oluşan Viyana Çevresi matematiksel kesinlik arayan bir model önerir. Fizik ve matematik gibi alanları, rasyonelliği ve birikime dayalı ilerlemeyi öne çıkaran pozitivismin bu yaklaşımı hâlâ çok yaygın ve güçlü bir çerçeveye sahip olsa da bilimsellik ölçütü hep sorgulanmıştır, hemen hemen tüm bilim felsefesine giriş niteliğindeki kitaplar bu tartışmalara değinir (bk. Barker & Kitcher, 2014; Çuçen, 2012; Güzel, 2013; Hitchcock, 2004; Okasha, 2016; Rosenberg & McIntyre, 2020; Staley, 2014; Yıldırım, 1991).

Geleneksel doğrulamacı yöntemin sorgulanmasında Karl Popper dönüm noktası olmuştur. Popper’in açıklamaları bilimsel bilginin doğası hakkındaki tartışmaların alevlenmesine yol açmıştır. Çünkü Popper, doğrulamaya ve tümevarıma dayalı klasikleşmiş anlayışı reddetmiştir. Burada Popper’den başlayarak öne çıkan isimlerin görüşlerini hatırlamak yararlı olabilir:

- Karl Popper (1959), *The Logic of Scientific Discovery* “Bilimsel Araştırmanın Mantığı” [İlk biçimi 1934 yılında Almanca olarak yayımlanmıştır].
- Thomas S. Kuhn (1962), *The Structure of Scientific Revolutions* “Bilimsel Devrimlerin Yapısı”.
- Imre Lakatos (1978), *Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes* “Yanlışlanabilirlik ve Bilimsel Araştırma Programlarının Metodolojisi”.
- Paul Feyerabend (1975), *Against Method* “Yönteme Karşı”.

Fizik, matematik gibi bilim dallarında çok yönlü olarak uzmanlaşmış olan ve bilim felsefesinin en bilinen filozofları arasında gösterilen bu isimlerin bi-

limsel araştırmaların yapısına yönelik değerlendirmeleri hem tartişmalara yol açmış hem de bilim için bir standart geliştirilmesi arayışlarında önemli bir rol oynamıştır.¹ Özellikle bilimsel bilgiye ulaşmak için kullanılacak yöntemin ne olması gerektiği temel tartişmalardan biri olarak öne çıkar. Bu girişimler “Bilimi daha nesnel ölçüler ve sınırlar ile yürütebilir miyiz?” sorusuna verilen cevaplar olarak değerlendirilebilir. Matematik temelli açıklamalarla bilimde metafiziğe “itilen” alan daraltılmaya, öznelliğin rolü azaltılmaya çalışılmıştır.

Yukarıda andığım isimlerin “hocası” da sayılabilecek Karl Popper geçtiğimiz yüzyıldan bu yana “bilimin tanımı, sınırı ve yöntemi” ile ilgili sorgulamalarda en öne çıkan isimdir. Popper için bilimsel bilgiye ulaşmada kullanacağımız yöntemde “yanlışlanabilirlik” esastır: “Önermeler mantıksal olarak hem doğrulanabilir hem de yanlışlanabilir bir biçimde olmalıdır.” (Popper, 1998, s. 64-65). Deneysel bilimlerde adı Popper ile anılan bu sınırlandırma ölçütü hâlâ etkindir. Aslında bu görüş deney ve gözlem ile elde edilmeyen hiçbir bilgiyi bilimsel kabul etmeyen, tümevarım yöntemini kullanan ve Popper’in da başlarda aralarında bulunduğu mantıkçı pozitivistler (“Vişana Çevresi” de denir) adı verilen grubun “Doğrulanabilir olmayan, anlamsızdır.” iddiasına bir karşı çıkıştır.² Çünkü Popper’a göre sadece doğrulanabilirlik bir anlam ifade etmez. Her teori kendini doğrulayacak bir şeyler bulup bunu öne sürebilir. Önemli olan, yanlışlanabilirliğin merkezde yer almasıdır. Buna göre yanlış ya da doğru olduğunu ölçemediğimiz bir önerme bilimsel değildir. Bunu ortaya koymak da “test edilebilirlik” ile mümkündür. Önermemiz test edilebilirliğe açık olmalıdır. Popper şu örneği verir: “Yarın burada yağmur yağacak, belki de yağmayacak.” önermesi çürütülemeyeceğinden, deneysel olarak betimlenemez; buna karşı “Yarın burada yağmur yağacak.” önermesi deneyseldir (s. 65). Çünkü yarın yağmur yağmazsa yanlış olduğu ortaya çıkacaktır. Sınırları belirlenmiş olma da çürütülme potansiyelini artırdığından bilimsel önermeler için önemli bir özelliktir. Örneğin “Yarın İzmir’de saat 14.00’te yağmur yağacak.” önermesi sınırlılığı daha da artırılmış, yer ve zaman bilgisi ile test edilebilirliği iyice belirginleşmiş bir önermedir. Daha kolay yanlışlanabilir. Yanlışlanabildikleri için de bu tür önermeler bilimseldir. Bilimsel niteliğini taşıyan bir önerme, ampirik olarak yani deney ve gözlem yoluyla yanlışla-

¹ Bu yayınların Türkçe çevirileri için bk. Feyerabend, 1999; Kuhn, 2014; Lakatos, 2014; Popper, 1998.

² Vişana Çevresinden yanlışlanabilirlik ölçüsünün “anlam” ile ilgili olduğu yorumları gelince Popper bunun bilim ile metafizik ayrımıyla ilgili olduğunu bir mektubunda özellikle belirtir: “Bu eğilime karşı, yanlışlanabilirlik ölçütümü ortaya attım; bu ölçüt, bilimsel önermelerin oluşturduğu dizgelerle, fizikötesi önermelerin oluşturduğu oldukça anlamlı dizgeler arasında koyacağımız sınır çizgisinin yerini belirleyecekti. (Yanlışlanabilirliği, önermenin anlamlılığına ilişkin bir ölçüt olarak ileri sürmüş değilim. Bunun tersini düşünmek bütünüyle anlamsızdır.)” (Popper, 1998, s. 354).

nabilme potansiyeline sahip olmalıdır. Bir teorinin geçerliliği için en hayati noktalardan biri de deneyle uyumdur. Popper bunun için de ünlü “Tüm kuğular beyazdır.” önermesini kullanır (s. 51-52). Avrupalılar için bu önerme 17. yüzyıla kadar doğrudu ama 1697 yılında Hollandalı kâşif Willem de Vlamingh Batı Avustralya’da ilk siyah kuğuyu tespit edince önerme yanlışlandı. Burada tümevarım da çok sağlıklı bir yöntem değildir. Tek tek onlarca, belki yüzlerce örnek ile bir teorinin doğruluğuna dair genellemeler yapılabilir. Ancak bunlar bile o teorinin geçerliliği için yeterli olmayabilir. Çünkü tek bir yanlışlayan örnek her an ortaya çıkabilir ve teoriyi yıkabilir. Ayrıca çoğu durumda tüm örnekleri test etmek de mümkün değildir, yani dünyadaki tüm kuğulara tek tek ulaşabilmek imkânsızdır. Tek tek teoriyi doğrulayan örneklerle ulaşarak genellemeler yapma yöntemi, metafiziği dışlamak isterken bilimi de çıkmaz bir yola sokar. Tümevarım ile kesinliğe ulaşmak mümkün değildir. Bu nedenle tekil doğrulayıcı deneyler yoluyla “tüme varmaya” çalışmaktansa yanlışlamaya odaklanmak daha doğru bir yoldur. Yanlışlanma testine açık olmayan, çürütülme potansiyeli taşımayan bir alan bilimsel değildir. Bilim insanı sürekli eleştirerek, sorgulayarak ilerlemelidir. Bir filozof gibi hareket etmeli, doğrulamaktansa sorgulayarak çürütme yollarını aramalıdır. Popper’a göre bilim insanı yalnızca deneyle işe başlamaz. Zaten bilimsel ilerlemeler bilim insanının bir soruna dair önceki açıklamaları da göz önünde bulundurarak vardığı yargılar ile mümkün olur. Önce insan zihninde inşa edilen teoriler gelir, gözlem sonraki işlemdir. Popper kendinden önceki doğrulamaya dayalı tümevarımcı pozitivist geleneğin karşısına yanlışlanabilirliği esas alan tündengelimli bir yöntemi koyar. Metafiziği de tamamen dışlamama taraftarıdır. İnsanın yeni şeyler keşfetmesinde metafizik merak ve açıklamaların itici güç olabileceğini Platon’un “idealar dünyası” anlayışı üzerinden açıklar. Böyle bir dünya gerçek değildir. Bilimsel olarak da kanıtlanmamıştır ancak bu kabul, görünür olmayan şeylerin araştırılmasında itici güç olmuştur (ör. Kopernik’in evren sistemiyle ilgili keşiflerinde Platon etkisi veya Demokritos’un görünmeyen “atomlardan” söz etmesinin daha sonra fizikteki ilerlemelere temel oluşturması vb.). Bir teorinin bilimselliği veya mutlak doğruluğu, sürekli sınanması ve bunlardan başarılı bir şekilde çıkabilmesine bağlıdır. Bilimde pek çok teori içinde bu testlerden geçebilenler kalacak, diğerleri elenecektir. Ancak bu da bir teorinin mutlak bir doğruluğa kavuştuğu anlamına gelmez çünkü bir teori her zaman yanlışlanabilir. Yani bir teorinin “doğruluğu”ndan yanlışlanana kadar söz edilebilir. Kesinlikten çok şüphe ile, yanlışları eleye eleye bilim ilerler. Popper’ın bu bilim anlayışı başta kendi öğrencilerinden olmak üzere farklı eleştiriler alır.

Popper’ın açtığı tartışmalara katkıda bulunan Thomas Kuhn ise “paradigma” kavramını ortaya atar. Modern bilim anlayışlarına muhalif bir bakışla

yaklaşır. Post-modern bilim açıklamalarının öncülerinden kabul edilen Kuhn, yukarıda değindiğim Viyana Çevresi gibi pozitivist bilim insanlarının eleştiri oklarını üzerine çekmiştir. Popper tarafından bilimsel olmayan sınıfına atılan bazı alanların da yaşaması gerektiğini, teorilerin tarihselliğinin de önemli olduğunu vurgular. Belli bir dönemde bilimsel kabul edilen şeylerin daha sonra bilim dışı görülme olasılığı hep vardır. Teorileri üreten tarih ve sosyolojiyi önemseyen Kuhn’a göre bilim dışı veya efsane olarak niteleyip atma kolaylığına hemen kapılmamak gerekir çünkü geçmişte öne sürülen görüşler için izlenen bu yol bugünkü bilimsel paradigmlar için de ihtimal dâhilindedir. Bugünkü bilimin de kendi içinde inanç ve efsane türetme potansiyeli vardır (Kuhn, 2014, s. 72-73). Paradigma, belli bir tarih diliminde bilimsel otoritelerin önemli bir bölümü tarafından kabul görmüş örnek, model veya bilimsel ölçüttür. “Normal” bilimin görevi tarihte ortaya atılmış olan bu tür ölçüler için kanıt toplamaktır. Zaman içinde bir paradigmanın güçlü ve zayıf yönleri bilim tarafından sınanacak ve ona göre bir yön çizilecektir. Kuhn’a göre bilim genel olarak birbirini takip eden üç aşamaya ayrılmıştır: Bilim öncesi, normal bilim ve devrimci bilim. Bilim öncesi, merkezî bir paradigmadan yoksundur. Normal bilimde bilim adamları, paradigmanın sorularını cevaplamaya girişerek (Kuhn gibi söylersek “bulmaca çözerek”) merkezi paradigmayı genişletmeye çalışır. Burada sorunlar çözüldükçe “birikimci” bir yolla destek sağlanır. Ancak pek çok normal dışı sonuç oluştuğunda, bilim bir “bunalım”a ulaşır, daha sonra eskisinin yerini alan yeni bir paradigma ortaya çıkar. Bu “paradigma kayması” o zaman devrimci bilimdir. Örneğin Batlamyusçu gök bilimi anlayışının yaşadığı bunalımı çözen ve yeni bir paradigma yaratan Kopernik ve Newton bu türden devrimci bilim örnekleri sunar. Aynı şekilde Newton fiziğini aşarak yeni bir paradigma yaratan Einstein da devrimci bilim örneği sunar. Bilimsel devrim yaklaşımı bilimin tek tek küçük katkılarla ilerlediği anlayışına da bir itirazdır. Bilim birikerek değil, değişerek ve krizdeki paradigmların yıkılmasıyla ilerler (s. 183). Kuhn birikimci bilim yerine devrimci bilim kavramını tercih eder. Ayrıca yanlışlanabilirlik bilimi tanımlamak için değil, deneysel olan ile olmayanı ayırmak için bir ölçüt olabilir. Ona göre bilimsellik için baskın bir paradigma, bunun sosyal ve tarihsel koşulları ve çözülmesi gereken alt soru (“bulmaca çözme”) potansiyeli en önemli üç koşuldur. Popper’ın yanlışlanabilirlik ölçüsünü eleştiren Kuhn bunun esasında doğrulamayı savunan pozitivistlerin görüşüyle aynı soruna yol açtığını düşünür (s. 246). Buna göre Popper teorilerin tarihsel gerçekliğini görmezden gelmiştir. Bir teorinin doğrulanması veya yanlışlanması ile hemen terk edilmesi doğru değildir. Çünkü teorisyen, çürütülen bir noktayı zaman içerisinde geliştirebilir. Teorinin gelişmesi olasılık dâhilindedir. Kuhn’a göre bir bilimsel paradigmanın terk edilmesi yanlışlanması ile değil, daha büyük ölçekli bir kriz sonrası yaşanan paradigma değişimi yani bilimsel devrim ile mümkün

olur. Çözülmesi gereken bulmacalar çözülemez boyutta arttığında, bunalım yaşanır. Bu durumda bilim insanları daha iyi bir açıklama için çoğunlukla bu bunalımı geride bırakıp sonraki paradigmaya geçer. Bu bilimsel devrimdir ve rasyonel bir açıklaması da yoktur. Kitlesele bir karar olarak birden gerçekleşir.

Imre Lakatos, hocası olan Popper ile Kuhn arasında konumlandırılır ve bu iki filozofu uzlaştırmaya çalıştığı vurgulanır (Maxwell, 2005). Kitabında bu iki bilim felsefecisini ayrı bir başlık açarak değerlendirdiği bir bölüm de vardır (Lakatos, 2014, s. 153). Burada Kuhncu araştırma programına karşı Popperci programı değerlendirir. “Bunalım” kavramının psikolojiyle ilgili olduğunu, bilimsel bir ölçüt olmayacağını ifade eder. Buna dayalı devrimci bilim açıklamasını “irrasyonel” bulur (s. 154). Ancak Lakatos bir konuda da Kuhn’a yakın bir düşündürür. Ona göre de bir teorinin yanlışlanabilirlik karşısında hemen terk edilmesi doğru değildir. Zaten yanlışlanabilirlik bilim ile sahte bilimi ayırmada iyi bir ölçü de değildir: “Popper’in ölçütü bilimsel kuramların inatçılığını hesaba katmıyordu. Bilim insanların derileri kalındır. Yalnızca olgularla çeliştiği için bir kuramdan vazgeçmezler.”³ (s. 23). Ona göre bu ölçüt ancak yöntemle ilgili bir açıklamadır. Bilim ile sahte bilimi ayırmakla ilişkili değildir. Kuhn’un da yanlışlamaya dayalı Popperci anlayışı eleştirdiğini hatırlatır, ancak Kuhn’un bilim ile sahte bilimi ayırmaya yarayacak sağlıklı bir ölçüt geliştiremediğini dile getirir:

Popper’in düşüncesinin aksine, bilimsel araştırma programlarının metodolojisi ilk andan itibaren akla uygunluk beklemez. Yeni olgunlaşan programlara merhametli davranmak gerekir. Programların kendilerini toparlayıp deneysel gelişme göstermeleri onlarca yıl alabilir. Eleştiri, çürütme yoluyla yapılan Popperci hızlı bir infaz değildir, önemli eleştiri her zaman yapıcıdır. Daha iyi bir kuram olmadan elde, bir çürütmeden de söz edilemez. Kuhn, bilimsel devrimlerin görünürde gerçekleşen ani, akıldışı değişimler olduğunu düşünmekte haksızdır. Bilim tarihi ne Popper’ı ne de Kuhn’u desteklemektedir. Yakından bakıldığında Popperci can alıcı deneylerin de Kuhncu devrimlerin de birer mit olduğu anlaşılır. Aslında gerçekleşen şeyse ilerletici olan bilimsel programların yozlaştırıcı olanların yerini almasıdır (Lakatos, 2014, s. 27-28).

Lakatos, bir teorinin kabulü için ona çok fazla sayıda kişinin inanması veya olgularla uyumlu olması gibi gerekçelerin bilimsel ölçüt olarak kulla-

³ Örneğin bazı fizikçiler Newtoncu programı terk etmemek için ilginç hipotezler geliştirmişlerdir. Merkür’ün yörüngesindeki belirsizlikleri Newtoncu hesaplamalarla açıklayamayınca gözlenmemiş bir gezegen nedeniyle bunların ortaya çıktığını, bu gezegenin adının da Vulkan olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak Einstein bu hesap hatasının Newton’un fizik açıklamasının yetersizliğinden kaynaklandığını, uzay-zamanın bükülmesi ile bu yörünge kaymasının yaşandığını, bunun nedeninin her gezegenin kütlesiyle ilişkili olduğunu ispatlamıştır. Yani Merkür çevresinde çekim kuvvetiyle bu belirsizlikleri yaratan Vulkan adında bir gezegen yoktur.

nılamayacağı iddiasındadır. Çünkü bilim tarihinde genellikle bunun aksine gelişmeler yaşanmıştır. Büyük teoriler ilk ortaya atıldığında çoğu zaman çoğunluk tarafından kabul edilmemiş, bazı hipotezlerin deneysel olarak kanıtlanması da daha sonra gerçekleşebilmiştir. Lakatos paradigma yerine “program” kavramını ortaya atar. Bir araştırma programı, temel varsayımlarını içeren bir “çekirdeğe” ve yardımcı hipotezleri içeren bir “koruyucu kuşağa” sahiptir. Bilim adamları, kanıtları çürütüldüğünde, programı hemen terk etmeyecekler; bunun yerine koruyucu kuşaktaki hipotezleri, programın temelini zarar görmeden koruyacak şekilde değiştirmeye çalışacaklardır. Bir program yeni olguları öngörmediğinde ve / veya bu yeni tahminlerin hiçbiri gözlemle doğrulanmadığında, program çöker ve daha iyi, daha ilerici bir program tarafından değiştirilir. Bu, rasyonel bir seçimdir. Ancak daha ilerici, yeni öngörü ve keşifler için yol açan, alternatif bir program ortaya çıkmadığı müddetçe eski programın -yozlaştırıcı bir bilim programı da olsa- terk edilmesi kolayca gerçekleşmez. Görüldüğü üzere Lakatos teorilerin yanlışlanabilirliğini kabul ediyor, bunun değerli bir yöntem ölçütü olarak kullanılabileceğini varsayıyor ancak tek bir yanlışlamayla araştırma programının hemen terk edilmeyeceğini vurguluyor. Popper ve Kuhn’u orta bir yerde buluşturmuş oluyor.

Paul Feyerabend da Kuhn gibi Popper’in öğrencisidir. En önemli kitabı kabul edilen *Yönteme Karşı*’yı⁴ Lakatos’la birbirlerine cevap verecekleri bir kurguda tasarlamışlardır ancak Lakatos ölünce tasarımı hayata geçememiş, Feyerabend kendi bölümünü yayımlamıştır. Anarşist bilgi felsefesi içinde en uçtaki ve en çok eleştiri alan kişinin Feyerabend olduğu söylenebilir. Kimi eleştirmenler Feyerabend’i “bilim düşmanı biri” olarak bile niteler ki Oxford Üniversitesi Yayınları tarafından Feyerabend’in ölümü üzerine çıkarılan armağanda bu ifade kapakta yer alır: “Bilimin En Büyük Düşmanı” (Preston vd., 2000).

Feyerabend’a göre “Bilim anarşist bir teşebbüstür.” (Feyerabend, 1999, s. 35). Yerleşik bilim anlayışlarının tümünü reddeder. Hocası Popper’in eleştirel akılcı anlayışını eleştirir. Ona göre akılcılık bilimde yer almamalıdır. Bilim de aslında görecelidir ve tarih içinde bu daha iyi anlaşılır. Bilgiye ulaşmanın tek yolu bilim değildir, diğer alanlardan bilimin üstün olduğu iddiası da doğru değildir. Bilimsel yöntemlerin dogmatik bir şekilde kutsanması da yanlıştır. Ona göre bilim, din ve sanat ile ele alınmalıdır, onlardan büsbütün farklı değildir. Feyerabend’a göre bilimsel yöntem de yoktur. Bilim tarihinde bilim içinde yer alıp da bilime bu oranda karşı bir düşünür bulmak bir hayli zordur. Feyerabend’in kitabı entelektüellere duyulan bir öfke patlaması gibi de okunabilir. Bunu kendisi de dile getirir:

⁴ Ahmet İnam 1989 yılında bu kitabı *Yönteme Hayır* adıyla çevirmiştir.

Bu kitabı oluşturan bakış açısı inceden inceye planlanmış bir düşünce silsilesinin değil, tesadüfi karşılaşmaların kışkırttığı argümanların sonucudur. Hepimizin bir şeyler öğrenebileceği kültürel başarıların amaçsız yıkımına ve bazı entelektüellerin kibirli, arsız bir edayla insanların hayatlarına karışmasına duyduğum öfke ve kötülüklerini süslemek için kullandıkları ağdalı cümleler karşısında duyduğum nefret kitabımın arkasındaki temel kuvvetti ve hâlâ da öyledir (Feyerabend, 1999, s. 339).

Feyerabend'in anarşist bilim teorisinde insan merkezdedir. İnsan diğer insanlar için her bilgi alanını, her yöntemi kullanır. Bilim bu araçlardan ancak biri olabilir. Diğer araçlardan üstünlüğü yoktur. Bilimsel yöntem diye bir şeyi de reddeder. Popper, Kuhn ve Lakatos'un yönetime dair açıklamalarını başarısız bulur. Çünkü bilim tarihi, bilim insanlarının katı, değişmez ve mutlak olarak bağlayıcı ilkeler barındıran yöntemlere bağlı kalmadığını göstermektedir. Çoğu zaman bu yöntemleri bilim insanlarının kendileri çiğnemektedir. Bu durum ona göre insan için gayet doğaldır. İnsan doğası bunu gerektirir. İnsan mekanik bir robot gibi davranmaz. İlerlemeyi engellemeyen tek ilke "ne olsa uyar"dır (s. 41). Bu ilkeye kendisi de inanmayan Feyerabend aslında katı kural ve yöntemlerin güvenilir olmadığını ifade etmek için bunu kullanır. Akılcıların ironik bir eleştirisidir. Ona göre bilim "karşı-tümevarım" yoluyla ilerler (s. 48). Yerleşik bir kurala karşı hipotezler geliştirmek gerekir. Fikirleri deneyden çok başka fikirlerle, teorilerle karşılaştırmak gerekir. Çoğulcu bir yöntem bilimi benimsemelidir. Felsefeden inançlara pek çok alternatif açıklamayı göz önünde bulundurarak ilerlenebilir. Ancak Feyerabend bu açıklamaları yapma nedeni olarak şunu gösterir: "Tümevarımın yerine karşı-tümevarım koyan, alışılmış kuram/gözlem çifti yerine çeşitli kuramlardan, metafizik görüşlerden ve peri masallarından yararlanan yeni bir yöntembilim salık verdiğim izlenimi edinilebilir. Bu izlenim kesinlikle hatalıdır... Niyetim daha çok okuyucuları en aşikârları da dahil olmak üzere tüm yöntembilimlerin sınırları olduğuna ikna etmek." (s. 52).

Feyerabend'a göre bilim ile bilim olmayanı ayırma girişimleri bir sonuç vermeyecektir. Ne kadar saçma olursa olsun her düşünce bilgimizi geliştirir. Bütün düşünce tarihi, bilimin içine işlenmiş, tek tek her kuramın geliştirilmesinde kullanılmıştır. Hatta Feyerabend "bilim şövenliğini ortadan kaldırmak için" siyasal müdahaleyi de meşru görür (s. 65).

Değişmez, katı yöntemler arayışındaki akılcı bilim tarihini neredeyse tümüyle eleştiren Feyerabend özneliği, değişkenliği, çeşitliliği içeren bir öneri sunar. Bu kitabı 1970'lerin siyasal ve kültürel atmosferinde yazan Feyerabend daha sonra bazı konularda fikrini değiştirmiştir. Akılcılığa daha fazla önem verilmesi gerektiğini kitabın sonraki baskılarında dile getirmiştir (s. 40). Bilim dünyasında Feyerabend yeni bir bilim modeli sunmaktan çok önceki

modellerin eleştirisini yapmasıyla öne çıkmış, bazı görüşleri dikkate değer bulunsa da genellikle bilim dışı bir figür olarak görülmüştür.

Geçmişte “dili incelemek”ten ne anlamışız?

Buraya kadar bilim olgusu ile ilgili tartışmaları ana hatlarıyla sunmaya çalıştım. Dil incelemelerinin bugün bilim içindeki konumuna geçmeden önce tarihte dil ile ilgili olarak ne tür çalışmalar yapıldığına da değinmek gerekir.

Dil üzerine düşünme, dili inceleme başlıkları için tarihe baktığımızda birkaç eğilimin öne çıktığını görürüz:

Dil felsefesi. Dile dair farklı fikirler üreten ilk önemli gelenek Eski Yunan felsefecileri tarafından oluşturulmuştur. Retorik, gramer gibi dilin kullanımı ve sınıflandırılmasıyla ilgili yaklaşımların temelleri Eski Yunan’a dayanır. Özellikle retorik üzerine Socrates’ten Aristoteles’e pek çok filozof önemli görüşler ileri sürmüştür. Eski Yunan “gramer” gibi bugün de kullanılan bazı terimlerin de üreticisidir. Eski Yunan filozoflarının tartışmaları (“Dilin doğal mı yoksa uzlaşım sal mı olduğu”, “dil düzenli mi, düzensiz mi olduğu”, “sözcük sınıflarının neler olduğu”) hâlâ güncelliğini korumaktadır.

Eski Yunan sonrasında da felsefeciler dil üzerine önemli değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Descartes dilin düşünce ile olan bağımlı vurgularken W. von Humbolt insan dilindeki sınırlı sayıdaki öge ile sınırsız sayıda üretimin nasıl yapıldığına dikkatleri çeker. Geçtiğimiz yüzyılın en önemli filozoflarından L. Wittgenstein ise grameri bilimlerin en başına yerleştirir. R. Carnap, G. Frege gibi felsefeciler de “anlam” olgusunu açıklayan çalışmalar yaparlar. Bugün de felsefe dil üzerine yoğunlaşan düşüncelerin önemli adreslerinden biridir. Üniversitelerdeki felsefe eğitiminin parçalarından biri de “dil felsefesi”dir.

İnanç kökenli dil açıklamaları. Doğrudan inanç metinlerinde özellikle dilin ortaya çıkışı ve dil çeşitliliğinin kökenine dair açıklamalar ilk önemli grubu oluşturur. İnançların çoğunda insanın nasıl konuştuğuna dair bir açıklama yer alır. Ayrıca Babil Kulesi gibi anlatılarda da dünyadaki dil çeşitliliğinin nasıl oluştuğu açıklanır. İnanç metinleri dile dair anlatılar sunar. Ancak ikinci bir grup ise kutsal metinlerin yorumlanmasına yönelik açıklamalardır. Burada sözcüklerin açık ve örtük anlamları, yargıların nasıl anlaşılması gerektiği gibi konular inanç temelli dil açıklamaları arasında önemli bir yer tutar. Örneğin Hint geleneğinde -kimilerine göre dünya dil biliminde- ilk önemli dil araştırmacıları sayılan Yâska ve Panini, Budist öğretinin metinlerinden yola çıkarak etimoloji ve dil bilgisi yazımının ilk örneklerini vermiştir. Tevrat, İncil ve Kuran’daki ifadelerin anlaşılması konusunda da güçlü bir literatür vardır. Örneğin tefsir ve meal yazarları yer yer dil bilgisi ile ilgili yorumlar yaparlar. Özellikle anlam bilim incelemeleri için inanç kökenli metinler tarihteki dikkate değer örnekler arasında sayılabilir.

Filoloji geleneği ve dil bilgisi yazımı. Başka kültür ve diller ile tanışılmasını sağlayan coğrafi keşifler güçlü bir geleneğin kapılarını aralamıştır. 15. yüzyıl sonrasında yerel kültürlerle olan ilgi artmış ve “öteki” dillerin özellikleri incelenmeye başlamıştır. Batı’da Yunanca ve Latincenin egemenliği yıkılmış; Fransızca, Almanca, İngilizce gibi “yerel” diller ile konuşur sayısı daha az olan Avrupa dillerinin dil bilgileri yazılmaya başlamıştır. Keşfedilen deniz aşırı ülkelerin dilleriyle de tanışılmış, onlarla ilgili de yayınlar giderek artmıştır.

Avrupa dışındaki dillerle ilgili dil bilgisi ve sözlük çalışmaları da anılmaya değerdir. El-Halil ve Sibeveyhi’nin Arapça, Kâşgarlı Mahmud’un Türkçe ile ilgili çalışmaları dünya dil incelemeleri tarihinde en erken kayıtlardandır.

W. Jones, 18. yüzyıl sonunda Eski Hintçe ile İngilizcenin benzerliğini ortak kökene bağlayınca yerel dillere olan ilgi iyice artmış, tarihsel-karşılaştırmalı dil incelemelerinin altın çağı başlamıştır. Darwin’in biyolojideki teorisi dillerin akrabalığı araştırmaları için de kullanılmış, dünya dilleri tarihte daha önce hiç kullanılmayan yöntemlerle karşılaştırılmaya başlamıştır. Bu tarihsel karşılaştırmalı incelemeler sonunda Hint-Avrupa, Hami-Sami vb. dil aileleri ile ilgili güçlü teoriler kurulmuştur.

Filoloji (< Eski Yunanca *philos* “sevgi” – *logos* “söz”) geleneği yazılı ürünler üzerine kurulmuş, seçilen “klasik” eserlerden yola çıkılarak dillerin “kuralları” belirlenmeye çalışılmıştır. Saussure’ün eş zamanlı dil bilimi içeren “yapısalcı” teorisine kadar filoloji, modern dil araştırmalarının en önemli alanıdır. Tarihî metinlerin incelenmesi, bu yazılı ürünler aracılığıyla da dil ile ilgili tanım ve sınıflandırmaların yapılması hedefleniyordu. Filolojinin bu metin odaklı inceleme yöntemine Saussure itiraz etti.

Dil bilimi. Ferdinand de Saussure’ün ölümünden üç yıl sonra, 1916’da yayımlanan *Genel Dilbilim Dersleri* adlı eseri filoloji geleneğine bir karşı çıkıştır. Kendisi de bu gelenek içinde yetişen ve Hint-Avrupa dil ailesi ile ilgili çalışmalar yapan Saussure, tarihe takılıp kaldığını, dilin bugününün yeterince ele alınmadığını, yazılı ürünlerden ibaret bir dil anlayışının doğru olmadığını savundu. Ona göre yazı, dili örtüyordu (de Saussure, 1998, 66-72). Saussure dilin yazıdan bağımsız olarak ve eş zamanlı incelenmesi gerektiğini ileri sürdü.

Saussure ile dil incelemeleri için başka bir alan daha açıldı. Pek çok teorisyen Saussure tarafından *linguistique* “dil bilimi” adı verilen bu alanda düşünce belirtmeye başladı. 20. yüzyıl dil biliminin altın çağı oldu. Öyle ki dil bilimcilerin teorileri diğer alanlarda da kullanıldı. Saussure tarafından temelleri atılan yapısalcılık, antropolojiden sosyolojiye pek çok alanda kullanılan bir teoriye dönüştü. Dil biliminin önde gelen teorisyenlerinden Noam

Chomsky'nin eleştirileriyle tahtından indirilen davranışçılık, yerini bilişselci teorilere bıraktı. Bugün dil bilimi pek çok disiplinler arası çalışma sonucunda biyolojik dil bilimi, antropolojik dil bilimi, sinir dil bilimi gibi yeni alanlarla genişlemekte, dil araştırmalarının merkezi olma özelliğini korumaktadır.

Bugün dile dair sorular ve bunlara bilim içinde cevap aramak: Örnek olay incelemeleri

Başlıktaki soru dilin biliminin mümkün olup olmadığını içeriyordu. Bu bölümde günümüzdeki dil araştırmalarındaki bazı sorunları (ya da “bulmacaları”) ve bunlarla ilgili yaklaşım biçimlerini örneklendirmeye çalışacağım. Bu yaklaşımları da önceki bölümde değindiğim bilimin ölçüsü ve yöntemleriyle ilgili tartışmalarla ilişkilendireceğim. Bu örnek olay incelemeleri sonunda da dil araştırmalarının bilim içindeki konumunu tartışacağım.

Dili tanımlamak. Bilim için aşağı yukarı belli bir anlayış “bütüncü”miz var. Peki, bilimi olduğuna iddia ettiğimiz dil nedir? Dilin bilimini ararken önce dilin nasıl tanımlandığı tartışmasına da girmemiz gerekir. Dil incelemelerine bakarsak ağırlıklı olarak dil dendiğinde “insan türünün iletişim aracının” kastedildiğini görürüz. Bu aracın diğer canlı türlerinin iletişim biçimlerinden farklı yönleri (çift eklemlilik, soyutluk vb.) ile ilgili de ölçüler geliştirilmiştir (Hockett, 1960; Wacewicz & Żywiczyński, 2015). Ancak insan dilinin tanımı da epey tartışmalıdır. Örneğin Saussure için dil soyut bir sistemdir (de Saussure, 1998). Öte yandan Chomsky'ye göre dil “somut bir biyolojik organ”dır (Berwick & Chomsky, 2016). Dilin insanın kültürel olarak ürettiği bir iletişim aracı olduğu yaygın bir sav gibi görünse de yine başını Chomsky'nin çektiği ve hiç de azımsanmayacak bir dil araştırmacısı grubu için dil bir düşünce aracı olarak insan türüne özgü bir biyolojik organdır, iletişim işlevi daha sonra gelmiştir.

Yani dilin “ne” olduğu tartışması hâlâ tamamlanmış değildir, dili açıklama hedefiyle ortaya atılmış onlarca dil teorisi vardır ve bu teorileri dayanakları bakımından sınıflandıran denemeler de yapılmıştır (Austin, 2021; Croft, 2015; Scholz vd., 2021). Yeni bir sınıflandırmada Patrick Austin teorileri biyoloji-kültür (hümanistik) ve sistem-tarih ikilikleri üzerinden inceler. Austin'e göre dil açıklamaları dört başlıkta gruplanabilir:

1. *Dil “hümanist ve tarihsel” bir olgudur:* W. Wundt ve L. Bloomfield bu görüşün öne çıkan temsilcileridir. Buna göre dil kültürel bir yaratımdır. İnsan, dili kültürel olarak öğrenir. Davranışçı psikoloji ile ilişkilendirilen bir dil anlayışıdır. Dil incelemesi metin odaklı ve yapısal analiz üzerine kuruludur. “Dil yapıları” ile insan düşüncesinin bağına araştırır. Toplum, tarih ve dil arasındaki ilişkileri önemseyen bu dil kavrayışı “Sapir-Whorf hipotezi” (veya “dilsel görelilik”) gibi dilin toplum ve bireyin düşüncesini etkilediği gibi görüşleri içe-

rir. Özellikle Chomskyci dil modelinin taraftarlarınca sıkça eleştirilen dilsel görelilik uzun süre sonra tekrar bazı araştırma sonuçlarıyla gündeme gelmiştir (Dilsel göreliliğin yeni bulguları için bk. V. Evans, 2020).

2. *Dil “hümanist ve sistemsel” bir olgudur:* Avrupa yapısalcılarının görüşüdür. F. Saussure ve L. Hjelmslev önde gelen temsilcileridir. Dili biyolojik değil, kültürel ve toplumsal bir olgu olarak gören bu grubun ilk gruptan farkı “sistem” kavramını öne sürmesidir. Buna göre dil ses ve anlam boyutu olan göstergeler üzerine kuruludur ve kendi içinde bir sistemlilik sergiler. Ses ve anlam arasındaki ilişkiyi de toplumsal uzlaşa belirler. Danimarkalı dil bilimci L. Hjelmslev de Saussure sonrasında dili benzer bir olgu olarak değerlendirir ancak dile “cebirsel” bir sistem olarak yaklaşır. Soyut bir sistem olarak dilin matematiğini açıklamaya girişir.

3. *Dil “biyolojik ve tarihsel” bir olgudur:* Başını N. Chomsky’nin çektiği bu dil modeline göre dil somut bir biyolojik organdır. Tüm insanlarda doğuştan genetik olarak bulunur. S. Pinker gibi isimler de bu modele katılır.⁵ Dilin insan beyninde yerleşmiş modüllerden birinde işlendiğini varsayan “üretici dil bilimi” teorisi dili matematiksel bir düşünce aracı olarak görür. Chomsky bu dil organının insana özgü olduğunu ve Sapiens türünde 200 bin yıl kadar önce tek bir mutasyonla birden ortaya çıktığını ileri sürer. Pinker ise dil organının birden değil, Darwinci doğal seçilime uygun bir şekilde yavaş yavaş ve aşamalı olarak ortaya çıktığını kabul eder.

4. *Dil “biyolojik ve sistemsel” bir olgudur:* 3 ve 4 numaralı biyolojik görüşlerin kökleri August Schleicher’a gider. Çünkü Darwin’den de esinlenerek Schleicher dili biyolojik bir organizma gibi ele almış, çeşitlenmesini biyolojiyle paralel değerlendirmiş, dili bir doğa bilimleri konusu olarak incelemiştir. Ancak “biyolojik-sistemsel dil” modeli R. Dawkins gibi temsilcileriyle 3 numaralı biyolojik modelden farklı bir bakışa sahiptir. Dil, ekolojik çevreye uyum sağlayan bir sistem olarak kabul edilir. Oysa Chomsky ve üretici dil bilgisi teorisine göre dil çevreye uyum sağlamaz, dil doğuştan bir organ olarak gelir. Ancak başını Dawkins’in çektiği “mem”lere⁶ dayalı “Neo-Darwinci

⁵ Austin, her ne kadar bu modeli Darwinci evrim ile ilişkilendirerek açıklasa da Chomsky’nin biyolojik dil anlayışı bazı yönleriyle Darwinci dil evrimi açıklamasından ayrılır, ayrıntı için bk. Kerimoğlu, 2021a, 2021b.

⁶ Mem: Geçmişte üretilmiş olan bazı inançlar, ideolojiler veya her türden kültürel üretimler tıpkı bir genin mutasyona uğrayıp çoğalarak çeşitlenmesine benzer bir şekilde bugüne gelmiş olabilir. R. Dawkins’in “Gen Bencildir” (1976) adlı eserinde ortaya attığı mem kavramı bu durum için üretilmiştir. Buna göre tıpkı biyolojideki virüsler veya genler gibi kültürde de özelliklerin çoğalmasını sağlayan öğeler vardır. Bunlar sözcükler, ifadeler veya düşünceler vb. olabilir. Bunlar beyinden beyine aktarılır. Fikirler de ayakta kalmak için diğer fikirlerle mücadele hâlinde gelişir. Memi kültürdeki gen olarak tanımlayabiliriz. Kültürel çoğaltıcıdır. Memetik bu teoriye verilen isimdir.

modelde, sözcükler veya fikirler, genlere veya virüslere benzer bir şey olan kültürel çoğaltıcılar olarak kabul edilir.” (Austin, 2021). Dil bir “kültürel evrim” olgusu olarak açıklanır. Chomsky’nin teorisinden farklı olarak çevreyle daha sıkı ve etkileşimli bir sistemi varsayar.

Görüldüğü üzere dili bilim içinde incelerken henüz ilk adımda, yani dilin tanımında bir “ölçü” ihtiyacı hissediliyor. Henüz tüm dil bilimcilerin uzlaştığı bir dil tanımı yok. Dili pozitivist geleneğin gözlem ve deney yoluyla doğrularak tanımlamaya kalktığımızda tanımımıza uygun örnek olgular bulmakta zorluk çekmeyiz. “Dil bir iletişim aracıdır.” dediğimizde belki bir dil tanımı yapmış oluruz. Ancak burada iletişim aracı olarak diğer canlıların iletişimleriyle farkını belirlememiz gerekir. Bunun için de Hockett’in (1960) yaptığı türden ölçülere ihtiyaç duyarız. Çoğu durumda bu ölçülerin diğer canlıların iletişimlerinde veya bazı insan dillerinde olmadığını görürüz. Örneğin Chomsky insan dilinin en ayırıcı özelliği olarak öğeleri birbiriyle birleştirebilmemizi sağlayan ve hiyerarşik söz dizimini mümkün kılan birleştirme işlemine dayalı “özyineleme”yi gösterdi (Hauser vd., 2002). Ancak bazı araştırmacılar belli bir düzeyde de olsa özyinelemenin bazı hayvanların iletişimlerinde bulunduğunu kaydetti (Zuberbühler, 2020). Hatta özyineleme özelliğinin bir insan dilinde (Amazon dili Pirahã’da) bile olmadığı tespit edildi (Everett, 2005, 2009). Bu tür bulgular Popperci yanlışlanabilirlik testinden geçecek bir tanımda uzlaşmanın zorluğunu ortaya koyar. Dil ile ilgili doğrulamacı tümevarımı kullanan klasik bilimsel yöntemin bir zorluğu daha vardır. O da yeryüzünde bugün tespit edilen 7.151 dilin (Eberhard vd., 2021) ancak yarıya yakınının envanterinin çıkarılmış olmasıdır (Hammarström, 2016), çoğu dilin henüz özellikleri elimizde değildir. Yani siyah kuğu her an bulunabilir. Pirahã dili gibi örneklerin sayısı arttıkça dil kavrayışımız değişebilir. Ayrıca geçmişteki dilleri de düşündüğümüzde bir başka zorluk da akılda tutulmalıdır. Geçmişte konuşulup hiç kayıt altına alınmamış dil sayısı da 500 bin olarak tahmin ediliyor (Pagel, 2000). Bu da diller hakkında tek tek örneklerden yola çıkarak genellemelere ulaşmanın önündeki teorik bir imkânsızlık olarak duruyor. Asla tüm örnekleri inceleyemeyeceğiz. Hatta bugünkü tüm dünya dillerini incelemek bile örnekleme son derece sınırlı olacaktır.

Yukarıdaki tanımları ele alalım. Bu tanımların dayandığı karşıtlıkları (biyoloji-kültür ile tarih-sistem) doğrulamacı yöntemlerle de yanlışlamacı yöntemlerle de bilim içinde bir gerçeklik olarak kabul etmek mümkün değildir. Dilin biyolojik bir canlı veya organ olduğunu “doğrulayan” bir bulguya henüz rastlamadık. İnsan beyninde -örneğin Chomsky’nin iddia ettiği gibi- bir “dil modülü”nün varlığı için üzerinde tüm tarafların uzlaştığı bir kanıt yoktur. Hatta dil bölgeleri olarak kabul edilegelen Broca ve Wernicke alanlarının da dile özgü olmadığı, bu klasik modelin beyin biliminde terk edildiği yönünde bir

uzlaşa vardır (Tremblay & Dick, 2016). Yani klasik pozitivist bilim anlayışına göre dilin biyolojik bir organ olduğu önermesi kanıtlanmadı. Popperci açıklama için böyle bir iddia bilimsel olabilir ancak yanlışlayan örnekler olduğu için henüz bilimsel olarak kabul edilebilecek bir gerçek değildir. Çünkü beyindeki dil bölgeleri hasar almış hastaların bazılarında beklenen dil hasarları gözlenmemiştir (Lieberman, 2015; Ramachandran, 2015).

Dilin kültürel bir olgu olması da bazı soruları beraberinde getirir. Dilin biyolojiden bağımsız bir olgu olduğu iddiası için de gayet makul bir itiraz vardır: O hâlde neden diğer canlılarda böyle bir dil gelişmedi? Bu soruyu yöneltenlere göre insan biyolojisindeki bir şey -tabii o şey henüz tam olarak bulunamadı- farklı ki insan diğer canlılarda olmayan bir dil geliştirdi, aksi hâlde insanla aynı çevre şartlarında bulunan her canlı, insan dili gibi bir dili edinebilirdi. Dilin sistem olması da kanıtta muhtaçtır. Dil bir sistemse ne tür bir sistemdir?⁷ Güneş Sistemi gibi bir sistem olmadığı ortadadır. Dilin sistem olarak kabulü de doğa bilimlerinin ölçülerine göre kolay değildir. Uzlaşma dayalı ve öngörülemeyen değişikliklerin bol örneği olan dili nasıl bir sisteme sığdıracağımız da bir başka “bulmaca”dır.

Dile dair bilginin kaynağı. Bir dilin dil bilgisini bilmek ne demektir? Ana dili Türkçe olan biri bu dili nasıl bilmektedir? Çoğumuz bu soruyu cevaplamakta zorlanırız. Türkçede daha önce hiç duymadığımız bir cümleyi anlayabiliyoruz. Hiç duymadığımız hâlde o cümleyi nasıl anlayabiliyoruz?

Dilin bilimleri aslında nasıl bildiğimizi bilmediğimiz bir bilgi türü ile ilgilenir. Bu bilginin kaynağı da tartışmalıdır. Bilim tarihindeki ampirizm (deneycilik) ile rasyonalizm (akılcılık) akımları bu konuda farklı cevaplar verir. J. Locke’un ünlü *tabula rasa* açıklamasına uygun olarak deneyciler dilin insan deneyimlerinin sonucu olarak “öğrenildiğini” ileri sürer. Başka şeyleri nasıl öğreniyorsak dili de öyle öğreniriz. Diğer yandan akılcı gelenek ise dilin insan zihninde deneyim öncesinde bulunduğunu varsayar. Zihinci geleneğin temsilcisi olan Chomsky’ye göre dil bilgisi insan beyninde genetik olarak kodlanmıştır. Tüm dünya dillerinin ilke ve parametrelerini içeren “evrensel dil bilgisi organı” insan türünün biyolojisine gömülü olarak gelir. Çocuğun beynindeki bu dil organı, çevredeki dil ile tetiklenir ve dil “edinilir”. Chomsky’ye göre insanda diğer canlılarda bulunmayan dile özgü bir biyolojik araç vardır. Zaten insanın çevreden bir dilin kurallarını “öğrenmesi” mümkün değildir, çünkü bir çocuk çevresinde tüm dil bilgisi kurallarıyla karşılaşmaz. Yani çocuğun çevresinde dil ile ilgili yeterli veri yoktur. Buna rağmen çocuk, tıpkı yürümeyi öğrenir gibi kısa sürede çok da zorlanmadan bir dili kurallarıyla edinir. Chomsky bunu “uyaran yoksunluğu” olarak kavramlaştırır (Berwick vd., 2011, 2013;

⁷ Türkçede dilin nasıl bir sistem olduğuna dair açıklamalar Doğan Aksan ve Efrasiyap Gemalmaz gibi araştırmacıların yayınlarında da tartışılır (Aksan 1998, Gemalmaz 2010).

Chomsky, 2012, 2013). Ancak bu iddia da doğrulayıcı bir kanıttan yoksundur. Chomsky tümdengelimli bir çıkarımla bu iddiayı ileri sürer. Bir çocuğun çevresinde karşılaştığı dil girdisini ölçtüğüne dair herhangi bir deney sunmamıştır. Uyarıların iddia edildiği gibi yetersiz olmayabileceği, bunun için “test”e ihtiyaç duyulduğu bazı araştırmacılarca dile getirilir (Dąbrowska, 2015; Sampson, 2002). Bazı araştırmacılara göreyse çocuk çevresinde yeterince uyarıların karşılaştığı (Putnam, 1975, s. 114-116).

Bu tartışmalar gösteriyor ki dile dair bilgilerimizin kaynağı henüz kanıt temelli olarak ortaya konamamıştır. Deney yapılmadan tümdengelimli çıkarımlarla tartışmalara başlanmıştır. “Öğrenme” taraftarları, davranışçı psikoloji okulunun deneyime dayalı açıklamasına göre teoriler geliştirirken “edinim” taraftarları bilişselci okulun zihne doğuştan bir şeyler yükleyen yaklaşımını savunmuşlardır. Ancak bu genellemeler Popperci yanlışlanabilirlik testine bile giremeyecek düzeydedir. Çünkü bir “test” bulmak bile zordur. Burada “insan”ı bir denek gibi kullanmanın etik engeli bulunmaktadır ancak özellikle bir insanın çevresinde yeterince dil verisiyle karşılaşmadığı iddiası kanıt eksikliği yaşamaktadır. Öğrenme taraftarlarının elinde insanın genel öğrenme mekanizmaları gibi başka konularda işe yaradığı açık olan bir dayanak vardır. Ancak öğrenme mekanizmasının dile özgü yönleri meselesi açıklanmaya muhtaçtır. Çünkü çocukların dili satranç gibi öğrenmediği de ortadadır. Sonuç olarak insanın dili nasıl bildiği ve buna yönelik teorilerde kullanılan kanıtların nitelikleri açık değildir ve hâlâ da tartışılmaktadır (Bir örnek olarak bk. Penke & Rosenbach, 2007b).

Altay dilleri teorisi. Dil araştırmalarının önemli bir alanı da dillerin akrabalığıdır. Bu alan için de Altay dilleri teorisiyle ilgili tartışmalara bakmak sorunları görmeye fikir verebilir. Türkçe, Moğolca ve Mançu-Tunguzcanın aynı “ata dil”den doğduğunu savunan bu teori daha sonra Korece ve Japoncanın da dâhil edilmesiyle genişlemiştir (Tarihçe için bk. Blažek, 2019; de Rachewiltz & Rybatzki, 2010; Robbeets & Savelyev, 2020; Tekin, 2003; Tuna, 1992). Teori Hint-Avrupa dil ailesinin kuruluşunda izlenen yolu takip etmiştir. Altay dillerinin bazı ortak dil bilgisi özellikleri (ünlü uyumlarının olması, dil bilgisel cinsiyetin bulunmaması vb.) gösterdiği ve hatta bunların Ural dillerince de paylaşıldığı F. Wiedemann’ın çalışmasından beri biliniyordu (Wiedemann, 1838). Ses denklikleri, temel sözcükler, yapı ortaklıkları Altay dil ailesi teorisinin inşasında başvurulan ilk özellikler olmuştur. W. Schott önce Türkçe içinde ş:l, z:r denkliklerini bulmuş (Schott, 1841), daha sonra G. Ramstedt bu denklikleri diğer Altay dillerine genişleterek teorisinin kurucusu olmuştur (Ramstedt, 1922, 1952, 1957, 1966). Bu dillerin akrabalığı üzerine yoğun bir yayın faaliyeti başlamıştır. Örneğin S. Starostin ve ekibi bu dillerin, kökleri hipotetik Altay diline giden bir etimolojik sözlüğünü de yazmıştır (Starostin

vd., 2003). Ancak Altay dilleri teorisi bilim dünyasında herkesçe kabul edilmemiştir. Hint-Avrupa dil ailesi gibi mutlak bir görüş birliğinden söz etmek mümkün değildir. Çünkü G. Clauson, G. Doerfer gibi isimler bu dillerin akraba olmadığını, ortaklık olarak öne sürülen özelliklerin Türkçenin bu dilleri etkilemesi sonucu ortaya çıktığını ileri sürmüşlerdir (Clauson, 2004, 2017; Doerfer, 1983).

Bu teorinin kuruluşu klasik pozitivist geleneğin deneylerle tüme varma yöntemine uygun gelişmiştir. Diller akrabalık ölçütü olarak kullanılan ses denkliklerinin ve sözcük ortaklıklarının tespiti bakımından deneye tabi tutulmuş, sonucunda bir genelleme yapılmıştır. Ancak burada akrabalık ölçütünün ne olduğu tartışmaya açıktır. En çok kullanılan araç M. Swadesh sözcük listeleridir (Swadesh, 1952, 1955; Swadesh vd., 1971). Buna göre başka bir dilden alınması en zor sözcüklerin bir listesini çıkarabilirsek bu, etkilenmeyi dışta bırakacak, bu listedeki sözcük ortaklıkları arttıkça karşılaştırılan dillerin akrabalık oranı da yükselecektir. Sayılar, organ isimleri, temel fiiller vb. bu listede yer alır. Bu ölçüt teorinin kurucularınca özel olarak uygulanmamıştır. Sayılarla ilgili karşılaştırmalar Ramstedt gibi öncülerin çalışmalarında vardır ancak 1950'lerden sonra M. Swadesh, J. Greenberg gibi isimlerin daha da sistemleştirdiği bir yolla yapılmamıştır. Diğer yandan Clauson ve Doerfer gibi "muhalifler" bu sözcük listeleri üzerinden yaptıkları testlerde Altay dil ailesine dâhil olduğu iddia edilen dillerin akraba olamayacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Bu tartışmaların ayrıntılarına burada girmeyeceğim ancak bu ölçütün "sağlamlığı" konusunda da bir "siyah kuğu"nun varlığını hatırlatacağım. Swadesh'in hazırladığı listeden sonra akrabalık için başka listeler de hazırlanmıştır (Örn. Haspelmath & Tadmor, 2009). Ancak temel olduğu iddia edilen sözcüklerin de alıntılanabildiği, hatta bir dilin başka bir dili temel yapıyı değiştirecek oranda etkileyebildiği Çin'deki Wutun dili örneğinde görülmüştür. Bu dil Çince, Tibetçe ve Moğolcanın öylesine ortak etkisi altında kalmıştır ki aile akrabalığı tartışmalı hâle gelmiştir (Janhunen vd., 2008; Sandman, 2016). Akrabalık ölçütlerinde ses denklikleri ve temel sözcük listeleri Hint-Avrupa dil ailesinin kuruluşunda yaygın olarak kullanıldı. Peki, aynı ölçüler başka dil aileleri için de kullanılabilir mi? Bir doğa bilimcisi için bu soruya verilecek cevap açıktır: Evet. Yer çekimi Avrupa'da da vardır, Asya'da da. Peki, Wutun gibi örneklerle bu ölçüyü uyguladığımızda ne diyeceğiz? Dillerin akrabalığı için ölçüt geliştirmek önemlidir. Bilim bunun için denemeler yapacaktır. Ancak yanlışlanabilirlik ölçütünü Popperci "keskin" bakışla yorumlarsak elimizde ne kalır? Kuhn ve Lakatos'u yardıma çağıran dil bilimci "derisi kalın" veya "kanıttan kaçıyor" yargılarına mı muhatap olmalı?

Altay dilleri ailesi hâlâ bir hipotez niteliğindedir. Ancak burada karşılaştırmalı dil incelemelerinde yaygın olarak kullanılan akrabalık ölçütleri de "yer

çekimi”nin matematiksel kesinliğinden uzaktır. Ölçüt böyleyken o ölçüte göre “yanlışlanabilen” bir önermeyi hemen terk etmek doğru değildir. Bu nedenle Altay dillerinin akrabalığı da bir “paradigma” veya “araştırma programı” olarak yaşamaya devam edecektir. Her hipotezin tüm bilim insanlarının onaylanması gerekmez. Ancak zamanla “çözülen bulmacalar” ile bir gerçeğe dönüşme potansiyeli taşıyan her hipotez bu sınava girmeyi hak eder.

Dil bilgisi yazımı. Dil incelemesi dendiğinde akla ilk gelenlerden biri dil bilgisidir. O nedenle bu konuyu da değerlendirmek bir zorunluluktur. Yukarıda dil incelemeleri tarihinden söz ederken dil bilgisi yazımının köklerinin Eski Yunan düşünürlerine kadar gittiğine değinmiştim. Bu kadar eski bir dil alanının farklı gelenekler etrafında şekillenmesi doğaldır. Burada iki eğilimin öne çıktığını söylemek mümkündür. İlk eğilim daha gelenekseldir. Buna göre bir dilin kurallarını belirlemek isteyen dil bilgisi yazarı o dilde üretilmiş yazılı ürünleri inceler ve o ürünlerdeki kullanımlardan yola çıkarak genellemelere ulaşır. Bunu şöyle örnekleyebiliriz: Türkiye’de yazılmış 10 romanı alıp inceleyen bir dil bilgisi yazarı “yazabilirim, gidebilirim vb.” kullanımlarını tespit edip şöyle bir kural belirlemiş olsun: “Türkçede yeterlilik ve olasılık bildiren yardımcı fiil *bil-* fiilidir ve bu fiil ana fiile zarf-fiil ekiyle gelir ve bitişik yazılır: /-(y)E+bil-/ , örn. *gid-e+bil-ir+im*”

Yazım aslında bir dil bilgisi ögesi değildir. Ancak bu dil bilgisi yazarının daha geleneksel olduğunu varsaymıştık. Geleneksel dil bilgisinde yazı bazen dilin kendisinden bile önemli olabilir. Bunu belirlenen kural üzerinden gelişen tartışmalarda da görmek mümkündür. Bu dil bilgisi yazarına konuşma dilinde Türkçede şöyle kullanımlar olduğunu sorduğunuzu varsayarak tartışmamıza devam edelim: “Yarın eve gele de bilirim, gelmeye de bilirim.”. Buradaki kullanım gördüğümüz gibi belirlenen kurala uymuyor. Yani bir “siyah kuğu”. Geleneksel dil bilgisi yazarları genellikle yazı dilinden derledikleri bu tür kuralların “doğru” olduğunu, bunlara uymayan kullanımların da “yanlış” olduğunu ileri sürerler (Örnekleri için bk. Gökdayı, 2008). Önerileri, belirlenen kurala uygun olarak dili kullanmamızdır: “Gelebilirim de gelmeyebilirim de”. Bu yaklaşım “kuralcı dil bilgisi” olarak bilinir. Bunun alternatifi ve özellikle Saussure sonrasında gelişen eş zamanlı dil bilim anlayışı, dilin kurallarının sadece yazılı ürünlerden çıkartılamayacağını, konuşma dilindeki kullanımların göz ardı edilemeyeceğini, dili -yazılı ve sözlü- bir bütün olarak incelememiz gerektiğini savunur. Bu da “betimleyici dil bilgisi” olarak bilinir. Betimleyici dil bilgisi fotoğraf çeker, dilin kullanımları konusunda doğru veya yanlış yargılarını kullanmaz. Bu anlayış için “gele de bilirim” gibi kullanımlar yanlış değildir. Kuralın bunlara göre yeniden düzenlenmesi gerekir.

Burada dil bilgisi yazımındaki yöntemin her iki yaklaşımda da klasik tümevarım olduğunu görmek mümkündür. Kullanımları tek tek belirleyerek bir

genellemeye yani dil bilgisi kuralına ulaşıyoruz. Burada geleneksel yöntemin daha sorunlu olduğu ortadadır. Çünkü dili yazı ile sınırlıyor. Oysa dil yazıyla sınırlı değildir, üstelik Saussure’ün ifadesiyle “Yazı dili örter.” Türkçede “yaza da bilirim” gibi bir kullanım konuşma dilinde varsa bir bilim insanı “Bunu kullanma, bu yanlış.” diyemez. Dildeki kurallar uzlaşımaldır. Fizik yasaları gibi değildir. Doğru-yanlış yargısını ileri sürerken dil bilgisi yazarları çoğu zaman iki ölçüyü kullanır: yaygınlık ve eskilik. Daha yaygın olan veya daha eski olanın doğru olduğu varsayılır. Ancak bu “doğru” veya “kural” mutlak değildir. Yine toplumun tercihlerine göre değişir. Dil bilgisi kitaplarında sıralanan kuralların çoğu Popperci anlamda geçerli bir önerme de değildir çünkü çoğunun “istisnası” vardır (Kerimoğlu, 2014). Klasik pozitivistlerin doğrulayıcı yöntemine göre dil bilgisi yazımı neredeyse başlangıcından beri vardır. Eski Yunan’daki düzenlilik-aykırılık tartışması da bu çerçevede görülebilir. Dil bilgisini düzenlilikler üzerinden açıklayan dil bilgisi yazarları genellikle kuralı verir ve bu kurala uygun örnekleri sıralar. Kullanılan ama belirledikleri kurala uymayan örnekleri genellikle görmezden gelir veya “istisna” olarak adlandırır. Bir dil bilgisi kuralının “siyah kuşusu” varsa o kural kural olmaktan çıkmış mıdır? Popper’a göre çıkmıştır. O hâlde dilin yapısını ortaya koyma hedefine ulaşabilmek için ya kuralı istisnasız bir şekilde yeniden düzenleyeceğiz ya da dilin yapısını eksik belirlemiş olacağız. Dil incelemelerinin en temel hedeflerinden biri olan dil bilgisi yazımında görüş birliği yoktur. Bu, dilin bilimi tartışması için başlı başına bir sorundur.

Sıfır biçim birimi “sorunu”. Dil biliminde fizik ve metafiziğin sınırlarını tartışmak için “sıfırlar” dikkat çekicidir:

Geliyor-um

Geliyor-sun

Geliyor- ø

Türkçedeki kişi çekimi sıfır kabulü için incelenebilir. Görüldüğü üzere 3. kişi için bir ek yoktur. Burada şöyle bir mantıksal çıkarım yapılır: “Kişi eğer bir dil bilgisel kategori ise bunun fiil çekiminde bir işaretleyicisi olmalıdır. Görünürde böyle bir işaretleyici yoksa ve bu işaretleyicinin yokluğu bir işlevi karşılıyorsa orada bir sıfır biçim birimi vardır.” Buna göre burada ekin yokluğu 3. kişiyi işaretliyor, demek ki bir sıfır biçim birimi vardır.

Türkçede ve başka dillerde bu tür “boşluklar” çoktur. Bir ekin varlığı bir işlevi karşılarken bazı dizilerde ekin yokluğu bir işlev görür. Türkçede emir 2. kişi (*gel-ø*) çekimi, eksiz belirtme durumu (*Kitap+ø aldım*) çekimi gibi başka örnekleri de vardır. Bu türden kabuller ne oranda bilimseldir? Aslında olmayan bir eki “var” sayıyoruz. Burada fiziği aşip “metafiziğe” geçiyor muyuz? Dilin yapısını betimlerken farklı amaçlara göre hareket edebiliriz. Matema-

tik temelli formel dil bilgisi teorilerinde bu türden sıfırlar sık sık kullanılır. Bunun bilgisayarlı çeviri modelleri için bir gereklilik olduğu veya sorunları “varsayımsal olarak” çözdüğü de söylenebilir. Ancak bu, bilimde “sezgileri” işe koşmak olarak da değerlendirilemez mi? Dil biliminde sıfırların, silme gibi işlemlerin sık kullanılmasının sorunlu bir alan yarattığı eleştirileri gelmektedir (Haspelmath, 2020). Yukarıdaki örneklerde bir sıfır varsaymak “rasyonel” gözükebilir. Bu, eş zamanlı bir dil bilgisi modeli için işe de yarayabilir. Dilin iletişim işlevinde ve bunun evriminde sıfırların “doğası gereği belirsiz” olması aslında sıfır olmayan kullanımlar yanında bir sorun teşkil eder (Seržant & Moroz, 2022). Bu türden gerçekte var olmayan ancak teorimizi kurtaracak “rasyonel” sıfırları yardıma çağırarak bir kolaycılık gibi de yorumlanabilir. Bunu Demokritos varsayıdıktan binlerce yıl sonra atomların kanıtlanmasına benzetebilir miyiz? Elbette aynı şey değildir. Her fikrin test edilme hakkı vardır ancak kanıtlanmadan mutlak bir gerçekmiş gibi de değerlendirilmemesi gerekir. Bugün bazı metinlerde sıfırlar mutlak bir gerçekmiş gibi sunulmaktadır, oysa bunun bir varsayım olduğu unutulmamalıdır.

O hâlde dilin bilimi var mıdır, varsa bilimin hangi tarafındadır?

Biyolojiden antropolojiye pek çok alan dili bir inceleme nesnesi olarak ele almaktadır. Ancak dil araştırmalarının üniversitelerde yine iki ağırlıklı alanda yapıldığını söylemek mümkündür: Filolojiler ve dil bilimi bölümleri. Saussure sonrasında gelişen ve içinden gösterge bilimi gibi başlı başına başka bir alan doğuran dil bilimi, pek çok alt dalıyla (toplum dil bilimi, ruh dil bilimi vb.) dil incelemelerinin merkezi sayılabilir.

Filoloji ve dil bilimi geleneklerinin “çatışması” dil ile ilgili alanlarda ilk göze çarpan durumdur. Bugün dilin incelenmesi dendiğinde kendisini dil araştırmacısı olarak niteleyen bilim insanlarının aynı şeyi anlamadığını görürüz. Özellikle filoloji kökenlilere göre bir dilin ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi, anlam bilgisi vb. dallarından biri üzerinde çalışmak dil incelemesi yapmak anlamına gelir. Ancak dil bilimciler için Saussure ve Chomsky’nin teorilerinden sonra başka sorulara da dil biliminin cevap vermesi gerektiği ortaya çıktı: İnsan dilinin yapısı nasıldır? Sınırlı sayıda öge ile sınırsız sayıda anlamı nasıl üretebiliyoruz? İnsanlar daha bebeklikten itibaren dil bilgisini nasıl ediniyor/öğreniyor? İnsan beyninde dili işleyen bir bölge veya bölgeler var mı, bunlar nasıl çalışıyor? İnsan türünde bu dil yetisi nasıl ve ne zaman ortaya çıkmıştır? Bu sorulardan ilki, yani dilin yapısı hem filologların hem de dil bilimcilerin ortak hedeflerinden olmuştur. Ancak yöntemleri farklıdır. Diğer sorular için filoloji bir çalışma yürütmez.

Özellikle filoloji kökenli kimi dilcilere göre yazılı metinlerin dil bilgisini oluşturmak asıl dil incelemesidir. Franz Boas’a atıfla “Boas üçlüsü” olarak

bilinen “metin-dil bilgisi-sözlük” paketi modern dil bilgisi incelemelerinin temeli olmuştur. Boas bir antropolog olarak Amerikan yerli dillerinin malzemesini toplarken böyle bir yöntem geliştirmiş ve bu kayıt yöntemi geleneksel hâle gelmiştir (N. Evans & Dench, 2006). Burada bilimsellik bakımından iki tartışma yürütülebilir: Yazıya aktarılan metinler üzerinden dil bilgisini yazmak ve kuralları doğrulamacı tümevarım ile oluşturmak.

Dil bilgisi kitaplarının çoğunun yazı üzerinden ilerlemesi dilin bilimi konusu için büyük bir engeldir. Aslında bu şekilde dilin biliminin yapılmadığı ortadadır çünkü yazı, dilin kendisi değildir; onun ancak bir bölümünü yansıtır. Bu yöntem bize dili “kısmen” inceleme imkânı sunar. Bu nedenle kusurludur. Bu yolla oluşturulan “kurallar” dilin bütününe yansıtmaya iddiasından uzaktır çünkü Aristoteles’e de katılsak (“Dil anlamlı sestir.”) Chomsky’ye de katılsak (“Dil sesli anlamdır.”) bir gerçek değişmez: Anlam ve ses ilişkisi insan dilinin en ayırıcı ve yaratıcı yönlerinden biridir (Elbette bu işaret dillerinde anlam ve işaret arasında vardır.). Diğer canlılarda da anlam ve ses arasında bağ vardır ancak hiçbirinde insan dilindeki karmaşıklık yoktur. Yazı, bu katmanlılığı bütün yönleriyle sunamaz. Mutlaka bir şeyler dışta kalır. Bu durumda da dil bilgisi dilin bilgisini tam olarak sunamaz. Yazının imkân verdiği ölçüde sınırlı bir bilgiye kapı aralar. Konuşma dilindeki ezgi, ton gibi ses araçları, yazı diline “yanlış veya kural dışı” denilerek yansıtılmayan söz dizimi özellikleri insan dilinin işleyişinde çok önemlidir ve dışta bırakıldığında dilin yapısının betimlenmesi eksik kalır.

Tartışmaya açık ikinci yön, yani doğrulayıcı tümevarıma göre dil için kural belirlemek de Popperci bilim anlayışına göre kusurludur. Çünkü yanlışlayan örnek bulmak, konuşma dili tam olarak yansıtılmazsa veya bunlar kuralı “yanlışladığı” için göz ardı edilirse yine yazı üzerinden çok zorlaşır, oysa gerçek kullanımlar böyle değildir. Bunlara rağmen hemen dilin bilimi yapılamaz gibi bir sonuç da çıkarmak doğru değildir. Burada dil bilimcinin ne yapacağı konusunda kesin bir yargıya ulaşmak zordur. P. Seuren yanlışlayan örnek ile ilgili olarak şu yorumda bulunur:

Bilimde her zaman olduğu gibi, gerçek ya da aşikâr karşı kanıt ile ne yapılacağı sorusu ortaya çıkar. Şüphesiz, şimdiye kadar çok sayıda örneği tatmin edici ve organik olarak açıklayan bir teoriyi veya teorik kompleksi tek bir karşı örneğin -hatta bir avuç dolusu örneğin- otomatik olarak yok etmesine izin vermeyeceğiz. Böyle bir teori hafife alınmayacak kadar iyidir. Yine de ciddiye ve baştan savma bir gözlemin sonucu değilse, karşı kanıtın hesaba katılması gerekir, bu da söz konusu teorinin tam olmadığı veya belki de bazı ayrıntılarda hatalı olduğu anlamına gelir. Ve tabii ki, dil biliminde içinde bulunduğumuz durum bu: Dil bilim teorilerinin hepsi açıkça kusurlu ve eksiktir (Seuren, 2013, s. 114).

Popperci yanlışlanabilirlik ölçütünden geçebilecek bir dil bilim teorisi yoktur. Seuren'in de belirttiği üzere hepsi bu bakımdan sorunludur. Bunu kabul etmemiz gerekir. Bilimin de “eyleye eyleye”, “yanıla yanıla” gerçeğe gittiğini hesaba katarsak bu dil biliminin bir bilim dalı olmadığı anlamına gelmeyecektir. Popper'a göre Freud'un psikanaliz teorisi de bilimsel değildir. Çünkü iddiaları test edilebilir değildir. Dil bilimi teorilerinin çoğu bu teste girme potansiyeline sahiptir. Yani dil bilimi test edilebilen bilimsel önermeler üretebilmektedir. Testten “kalan” teorilerin Kuhn ve Lakatos'un belirttiği üzere gelişme hakkı da olmalıdır. Burada ortaya attığımız görüşlerin eleştiriler veya olumsuz test sonuçlarıyla yüzleşmesi değerlidir. Bir dil bilgisi kuralının pek çok “istisnası” olduğu hâlde mutlak bir doğruymuş gibi kabul edilmesi elbette doğru değildir ancak büyük oranda işleyen bir genelleme de çöpe atılamaz. Dilin insan yaratıcılığının en ayırıcı yönlerinden biri olduğu ortadadır. İnsanın diğer bilişsel özellikleri arasında belki de en önemlisidir. Matematik ve müzik gibi diğer yaratıcı yönleri ile de ilişki kurulan bu özellik belki de matematik ile müzik arasında bir köprüdür⁸. Ne tam matematik gibi klasik pozitivist yöntemlerle “formüle dökülebiliyor” ne de sanat gibi tamamen bilimin sınırları dışına atılabiliyor. Belki de tek bir bilim yapma biçimi yoktur. Popperci yanlışlanabilirlik doğa bilimleri için uygunken sosyal bilimler veya sanat için farklı bir ölçü geliştirmek gerekir.

Her ne kadar bugün “Dil biliminin deneysel bir bilim dalı olduğu yönünde bir uzlaşma vardır.” yorumları yapılsa da (Penke & Rosenbach, 2007a, s. 1) dil biliminin bir bilim dalı olmadığı iddiasında olan araştırmacılar vardır. En bilinenlerinden biri olan G. Sampson'a göre dil, bilim yöntemleriyle incelenemeyecek bir olgudur. *The Linguistics Delusion* “Dil Bilim Yanılgısı” adlı kitabında dil bilimini bir yanılgı, yanlış anlamadan doğan bir dal olarak niteler. Ona göre dil yaratıcılık özelliği nedeniyle sanat bölümüne girmelidir. Dil biliminin bilimlik iddiası gerçeği yansıtmamaktadır (Sampson, 2017). Bu yorumu belki Feyerabend'in bilimin din ve sanattan farklı olmadığı yorumuyla birlikte düşünülebiliriz. Ancak Sampson, Feyerabend'in bilimi ve yöntemi reddeden anarşist bakışından bir hayli uzaktır. Tam aksine Sampson bilimde yöntemi önemseyen için bu görüşü ileri sürer. Onun dayanağı deneyselliklidir. Sampson, Popperci bilim yöntemlerine bağlı bir dil bilimcidir. Örneğin dil bilimdeki teorileri ampirik bir bakışla incelediği 2001 tarihli *Empirical Linguistics* “Deneysel Dil Bilimi” adlı kitabında sözcük anlamlarının deneysel, öngörülebilir teorilerle açıklanabilecek bir olgu olmadığını belirtir (Sampson, 2001, s. 206). Ona göre hiçbir sözlük, anlaman gerçeğini yansıtamaz. Dil de-

⁸ Dilin insandaki matematik yetisiyle ilişkili olarak ortaya çıktığını, bu iki yeti arasında bir bağ olduğunu Chomsky sık sık dile getirir (Chomsky, 2020, s. 24). Dilin müzikten doğmuş olabileceği ile ilgili de zengin bir literatür vardır (Benítez-Burraco & Nikolsky, 2022; Fitch, 2013; Mithen, 2006).

neysel yöntemlerle incelenemeyeceği için dil bilim bir bilim dalı olamaz (Dil biliminin bilimliğini tartışan başka örnekler için bk. Okrent, 2017; Pitt, 2018).

Peki dil bilimi bir bilim ise ne tür bir bilimdir? Bir başka tartışma konusu da budur. Amerikan yapısalcı okulunun öncülerinden E. Sapir, dil biliminin bilim içindeki statüsünü tartıştığı makalesinde dildeki düzenliliklerin biyolojik ve psikolojik doğa yorumlarına yol açtığını belirtir, dil biliminin diğer sosyal bilimlerden veri ve yöntem bakımından “daha iyi” olduğunu da ekler. Ancak ona göre dil “öncelikle kültürel veya sosyal bir üründür ve bu şekilde anlaşılmalıdır.” Dil biliminin “toplumun gerçek bir bilimsel incelemesi” olma potansiyeline sahip olduğunu belirten Sapir, dil bilimcilere bir uyarıyla yazısını bitirir: “Konularının güzel kalıplarının ötesine bakmamakla sıklıkla suçlanan ve haklı olarak suçlanan dilbilimcilerin, bilimlerinin genel olarak insan davranışının yorumlanması için ne anlama gelebileceğinin farkına varmaları özellikle önemlidir. Beğenseler de beğenmeseler de, dil alanını istila eden birçok antropolojik, sosyolojik ve psikolojik sorunla giderek daha fazla ilgilenmeleri gerekir.” (Sapir, 1929, s. 213-214). Sapir, dil bilimi yolculuğunun başlangıcı sayılabilecek bir dönemde bu arada kalmışlık sorunlarıyla karşılaşılacağını öngörmüştür.

Geleneksel olarak dil incelemeleri sosyal bilimler içerisinde görülür. Sosyal bilimlerin bilimliği fizik, kimya, biyoloji gibi doğa bilimlerinin araştırmacıları tarafından sık sık tartışma konusu yapılır. Ancak bazı yöntemleri tartışılrsa da sosyal bilimlerin insanı anlamamız yolunda değerli katkılar yaptığı ortadadır. Doğa bilimlerinin deney ve gözlemden yola çıkarak ölçülebilir, test edilebilir teori geliştirme potansiyeli kuşkusuz daha öndedir. Yukarıda değindiğim insan “yaratıcılığının” sınırlanmamayan yapısı (veya “yapısızlığı”) nedeniyle insani bilimler bilim dallarının hiyerarşisinde hep geri planda kalmıştır. Dil incelemeleri bilim ile sanat arasında kalma durumunu bilim içindeki konumlandırılışında da yaşar. Başını Chomsky’nin çektiği bir gruba göre dil incelemeleri ancak doğa bilimleri içinde ele alınmalıdır (Chomsky, 2019, s. 223). Buna göre dil, insan doğasının bir parçasıdır. Dolayısıyla biyoloji, genetik gibi bir bilimdir. Bir başka grup dil bilimciye göre dil soyut bir olgudur ve biyolojik bir bilim olarak değerlendirilemez (Katz & Postal, 1991; Postal, 2018).

Burada doğa veya sosyal bilimler ayırımından birine dâhil etme zorunluluğumuzu da tartışmak gerekebilir. Dilin “üç” farklı bilim geleneğindeki yöntemlerle incelenebileceğini ve sonucunda birbirine yakınsayacak bir yola girebileceğini düşünüyorum. Bu üçlü, doğa bilimleri, formal bilimler ve (sanatı da içeren) sosyal bilimlerdir.

Dilin fizik, kimya, biyoloji gibi deneysel (ampirik) doğa bilimleriyle incelenebilecek bir yönü olduğu muhakkaktır. Çünkü diğer hiçbir biyolojik canlıda olmayan bir bilişsel kapasitedir. Buna özgü biyolojik bir yapı olup olmadığı önemli bir “paradigma” veya “araştırma programı”dır. Popperci anlamda yanlışlanabilirliğe açık önermeler de bu çerçevede üretilebilir. Beyin incelemeleri sonucunda dile özgü bir doku tespit edilirse bu, doğa bilimlerinin teori kurma yönteminden çok da farklı olmayan bir yola girmemizi sağlar.

Deneysel bilimler yanında dilin “formel” bir yönü olduğu da ortadadır. Nitekim pek çok formel dil bilim teorisi geliştirilmiştir (Levelt, 2008). Matematik ve mantık gibi formel bilimlerin yöntemleri ile yapılan dil incelemeleri özellikle makineli çeviri ve yapay zekâ teknolojilerinin gelişmesine de katkıda bulunmuştur. Formel bilimler doğa bilimleri gibi deney ve gözlem ile değil, daha çok insan aklının soyutlama yeteneğiyle ilerler.

Sosyal bilimlerin özellikle edebiyat kolu insan yaratıcılığı üzerine önemli bir geleneğe sahiptir. Felsefedeki “yorum” tartışmalarının da izleri bu gelecekte görülür. Dilin estetik kullanımının araştırılması bu alandaki yöntemlerle incelenebilir. Dil ve müzik insanın sınırlı sayıda öğeyle sınırsız üretim yapabilmesinin örnekleridir. İnsanın yaratıcılığı bilim için bir “bulmaca”dır. Bugüne kadar doğa bilimleriyle de formel bilimlerle de dile dair önemli ilerlemeler kaydedilmiştir ancak bulmacanın çözüldüğünü söylemek mümkün değildir.

İdeal olarak bu üç farklı alanın dil çalışmaları doğru yöntemlerle yapıldığında dil hakkında bir araştırma “bütüncü”si oluşturacak, çok parçalı bu bulmacanın çözümünde her biri katkı sağlayacaktır.

Sonuç

Dil için çok yapılan yapboz benzetmesi, dilin bilimselliği için de kullanılabilir. Dili bilim incelemesinin dışında bırakmak hiçbir sorunu çözmeyecektir. Bilim, insanın anlama çabasıdır. Dil de anlaşılması, çözülmesi gereken bir yapbozdur. Çağdaş bilimin geliştirdiği tüm araçlarla incelenebilmesi ilerleyici bir katkı sunacaktır. Çok yönlü bir olgu olan dilin bir alana hapsedilmesi kolay değildir, nitekim hiçbir alandaki çalışmalar bunu başaramamıştır.

Bu yazıda dilin üç bilim alanının geliştirdiği yöntemlerle incelenmesi gerektiğini savundum. Belki ileride şunu da düşünmek gerekebilir: Bu üç “büyük” bilim alanından bağımsız, kendine özgü yöntemler geliştirmiş bir dil bilimi alanı doğabilir. Şu anda kendi içine kapalı ve dil olgusunun çok yönlülüğünü hesaba katmadan, ihtiyaç duyulan “köprüleri” kurmadan ilerleyen dil araştırmaları bir zorunluluk olarak birbirine yaklaşacak ve bunun sonucu olarak insanın varoluş mücadelesindeki en önemli gizemlerden biri hakkında daha çok şey öğreneceğiz.

Kaynakça

- Aksan, D. (1998). *Her yönüyle dil. Ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu.
- Austin, P. (2021). Theory of language: A taxonomy. *SN Social Sciences*, 1(3), 1–24.
- Barker, G., & Kitcher, P. (2014). *Philosophy of science: A new introduction*. Oxford University Press.
- Benítez-Burraco, A., & Nikolsky, A. (2022). The (co)evolution of language and music under human self-domestication. *PsyArXiv*. 10.31234/osf.io/xfbqn.
- Berwick, R. C., & Chomsky, N. (2016). *Why only us: Language and evolution*. The MIT Press.
- Berwick, R. C., Chomsky, N., & Piattelli - Palmarini, M. (2013). Poverty of the stimulus stands: Why recent challenges fail. M. Piattelli - Palmarini & R. C. Berwick (Ed.), *Rich Languages From Poor Inputs* içinde (s. 19–42). Oxford University Press,.
- Berwick, R. C., Pietroski, P., Yankama, B., & Chomsky, N. (2011). Poverty of the stimulus revisited. *Cognitive Science*, 35(7), 1207–1242.
- Blažek, V. (2019). *Altaic languages. History of research, survey, classification and a sketch of comparative grammar*. Masaryk University Press.
- Chomsky, N. (2012). Poverty of stimulus: Unfinished business. *Studies in Chinese Linguistics*, 33(1), 3–16.
- Chomsky, N. (2013). Poverty of stimulus. Willingness to be puzzled. R. C. Berwick & M. Piattelli - Palmarini (Ed.), *Rich Languages From Poor Inputs* içinde (s. 61–67). Oxford University Press.
- Chomsky, N. (2019). *Dil ve zihin incelemelerinde yeni ufuklar* (Çev.: A. F. Aydar). Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Chomsky, N. (2020). The UCLA lectures. *lingbuzz/005485*, 1–77.
- Clauson, G. (2004). Altay teorisinin leksikoistatistiksel bir değerlendirmesi (çev. İ. Ulutaş). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(10), 153–174.
- Clauson, G. (2017). *Türkçe-Moğolca çalışmaları* (Çev.: F. Kömürçü). Türk Dil Kurumu.
- Croft, W. (2015). Functional approaches to grammar. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* içinde (s. 470–475). Elsevier.
- Çüçen, A. K. (2012). *Bilim felsefesine giriş*. Sentez.
- Dąbrowska, E. (2015). What exactly is Universal Grammar, and has anyone seen it? *Frontiers in Psychology*, 6. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00852>
- de Rachewiltz, I., & Rybatzki, V. (2010). *Introduction to Altaic philology: Turcic, Mongolian, Manchu*. Brill.
- de Saussure, F. (1998). *Genel dilbilim dersleri* (Çev.: B. Vardar). Multilingual.

- Doerfer, G. (1983). Temel sözcükler ve Altay dilleri sorunu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 28–29, 1–16.
- Eberhard, D. M., Simons, G. F., & Fennig, C. D. (Ed.). (2021). *Ethnologue: Languages of the world* (24. baskı). SIL International.
- Evans, N., & Dench, A. (2006). Introduction: Catching language. F. K. Ameka, N. Evans, & A. C. Dench (Ed.), *Catching language: The standing challenge of grammar writing* içinde (s. 1–40). De Gruyter Mouton.
- Evans, V. (2020). *Dil miti. Dil neden bir içgüdü değildir* (Çev.: Mehmet Doğan). Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Everett, D. (2005). Cultural constraints on grammar and cognition in Pirahã. *Current Anthropology*, 76(4), 621–646.
- Everett, D. (2009). Pirahã culture and grammar: A response to some criticisms. *Language*, 85(2), 405–442.
- Feyerabend, P. K. (1999). *Yönteme karşı* (Çev.: E. Başer). Ayrıntı Yayınları.
- Fitch, W. T. (2013). Musical protolanguage: Darwin's theory of language evolution revisited. J. J. Bolhuis & M. B. H. Everaert (Ed.), *Birdsong, speech and language: Exploring the evolution of mind and brain* içinde (s. 489–504). MIT Press.
- Gemalmaz, E. (2010). Dil bilimi ve dil bilgisi. C. Alyılmaz ve O. Mert (Haz.), *Türkçenin derin yapısı* içinde (s. 53–57).
- Gökdayı, H. (2008). Dil kullanımının değerlendirilmesinde doğru ve yanlış. *Erdem*, 51, 91–109.
- Güzel, C. (2013). *Bilim felsefesi*. Bilgesu.
- Hammarström, H. (2016). Linguistic diversity and language evolution. *Journal of Language Evolution*, 1(1), 19–29.
- Haspelmath, M. (2020). *Zeroes and transformations: Good for p-analyses, useless for g-linguistics?* Diversity Linguistics Comment.
- Haspelmath, M., & Tadmor, U. (Ed.). (2009). *Loanwords in the world's languages: A comparative handbook*. De Gruyter Mouton.
- Hauser, M. D., Chomsky, N., & Fitch, W. T. (2002). The faculty of language: What is it, who has it, and how did it evolve? *Science*, 298, 1569–1579.
- Hitchcock, C. (Ed.). (2004). *Contemporary debates in philosophy of science*. Blackwell Pub.
- Hockett, C. F. (1960). The origin of speech. *Scientific American*, 203, 89–96.
- Janhunen, J., Peltomaa, M., Sandman, E., & Dongzhou, X. (2008). *Wutun (Languages of the World Materials)*. Lincom Europa.
- Katz, J. J., & Postal, P. M. (1991). Realism vs. conceptualism in linguistics. *Linguistics and Philosophy*, 14(5), 515–554.
- Kerimoğlu, C. (2014). Türkiye Türkçesi gramerindeki düzensizlikler ve eş zamanlı gramer yazımı. *Dil Araştırmaları*, 14, 75–96.

- Kerimoğlu, C. (2021a). *Chomsky Darwin'e karşı: Evrensel dilbilgisi, dilin kökeni ve evrim*. Varyant.
- Kerimoğlu, C. (2021b). Chomsky'nin problemi: Dilin evrimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 598–614.
- Kuhn, T. S. (2014). *Bilimsel devrimlerin yapısı* (Çev.: N. Kuyaş). Kırmızı Yayınları.
- Lakatos, I. (2014). *Bilimsel araştırma programlarının metodolojisi* (Çev.: D. Uygun). Alfa.
- Levelt, W. J. M. (2008). *Formal grammars in linguistics and psycholinguistics*. John Benjamins .
- Lieberman, P. (2015). Evolution of language. M. P. Muehlenbein (Ed.), *Basics in Human Evolution* içinde (s. 493–503). Elsevier Inc.
- Maxwell, N. (2005). Popper, Kuhn, Lakatos and Aim-Oriented Empiricism. *Philosophia*, 32, 181–239.
- Mithen, S. J. (2006). *The singing Neanderthals : The origin of music, language, mind and body*. Phoenix.
- Okasha, S. (2016). *Philosophy of science: A very short introduction*. Oxford University Press.
- Okrent, A. (2017). Is the study of language a science? *Aeon Essays*. <https://aeon.co/essays/is-the-study-of-language-a-science>.
- Page1, M. (2000). The history, rate and pattern of world linguistic evolution. C. Knight, M. Studdert-Kennedy, & J. Hurford (Ed.), *The Evolutionary Emergence of Language* içinde (s. 391–416). Cambridge University Press.
- Penke, M., & Rosenbach, A. (2007a). What counts as evidence in linguistics: Introduction. M. Penke & A. Rosenbach (Ed.), *What counts as evidence in linguistics: The case of innateness* içinde (s. 1–50). John Benjamins.
- Penke, M., & Rosenbach, A. (Ed.). (2007b). *What counts as evidence in linguistics: The case of innateness*. John Benjamins.
- Pitt, D. (2018). What kind of science is linguistics? C. Behme & M. Neef (Ed.), *Essays on Linguistic Realism* içinde (s. 7–20). John Benjamins.
- Popper, K. R. (1998). *Bilimsel araştırmanın mantığı* (Çev.: İ. Aka ve İ. Tuna). Yapı Kredi.
- Postal, P. M. (2018). The ontology of natural language. C. Behme & M. Neef (Ed.), *Essays on Linguistic Realism* içinde (s. 1–6). John Benjamins.
- Preston, J., Munévar, G., & Lamb, D. (2000). *The worst enemy of science?: Essays in memory of Paul Feyerabend*. Oxford University Press.
- Putnam, H. (1975). *Mind, language and reality*. Cambridge University Press.
- Ramachandran, V. (2015). *Öykücü beyin. Bir nöroloğun bizi insan kılanın ne olduğuna dair arayışı* (Çev.: A. C. Çevik). Alfa.
- Ramstedt, G. J. (1922). Zur frage nach der stellung des tschuwassischen. *Journal de la Societe Finno-Ougrienne*, 38(3), 3–34.

- Ramstedt, G. J. (1952). *Einführung in die Altaische Sprachwissenschaft 2: Formenlehre*. Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Ramstedt, G. J. (1957). *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft 1: Lautlehre*. Suomalais-ugrilainen seura.
- Ramstedt, G. J. (1966). *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft 3: Register*. Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Robbeets, M., & Savelyev, A. (Ed.). (2020). *The Oxford guide to the Transeurasian languages*. Oxford University Press.
- Rosenberg, A., & McIntyre, L. C. (2020). *Philosophy of science: A contemporary introduction*. Routledge.
- Sampson, G. (2001). *Empirical linguistics*. Continuum.
- Sampson, G. (2002). Exploring the richness of the stimulus. *Linguistic Review*, 18(1–2), 73–104.
- Sampson, G. (2017). *The linguistics delusion*. Equinox Publishing.
- Sandman, E. (2016). *A grammar of Wutun* [Doktora Tezi]. University of Helsinki.
- Sapir, E. (1929). The status of linguistics as a science. *Language*, 5(4), 207.
- Scholz, B. C., Pelletier, F. J., & Pullum, G. K. (2021). Philosophy of linguistics. E. Zanka (Ed.), *Stanford encyclopedia of philosophy*. Stanford University. <https://plato.stanford.edu/entries/linguistics/>
- Schott, W. (1841). *De lingua Tschuwaschorum*. Veitii & socii sumpt.
- Seržant, I. A., & Moroz, G. (2022). Universal attractors in language evolution provide evidence for the kinds of efficiency pressures involved. *Humanities and Social Sciences Communications*, 9(1), 1–9.
- Seuren, P. (2013). *From Whorf to Montague explorations in the theory of language*. Oxford University Press.
- Staley, K. W. (2014). *An introduction to the philosophy of science*. Cambridge University Press.
- Starostin, S. A., Dybo, A. V., & Mudrak, O. A. (2003). *An etymological dictionary of Altaic languages*. Brill.
- Swadesh, M. (1952). Lexico-statistic dating of prehistoric ethnic contacts: With special reference to North American Indians and Eskimos. *Proceedings of the American Philosophical Society. Studies of Historical Documents in the Library of the American Philosophical Society*, 96(4), 452–463.
- Swadesh, M. (1955). Towards greater accuracy in lexicostatistic dating. *International Journal of American Linguistics*, 21(2), 121–137.
- Swadesh, M., Sherzer, J., & Hymes, D. H. (1971). *The origin and diversification of language*. Aldine Atherton.
- Tekin, T. (2003). *Makaleler I: Altayistik*. Grafiker.
- Tremblay, P., & Dick, A. S. (2016). Broca and Wernicke are dead, or moving past the classic model of language neurobiology. *Brain and Language*, 162, 60–71.

- Tuna, O. N. (1992). Altay dilleri teorisi . *Türk dünyası el kitabı* içinde (C 2, s. 7-58), TKAE.
- Wacewicz, S., & Żywiczyński, P. (2015). Language evolution: Why Hockett's design features are a non-starter. *Biosemiotics*, 8(1), 29–46.
- Wiedemann, F. (1838). *Ueber die früheren Sitze der tschudischen Völker und ihre Sprachverwandtschaft mit den Völkern Mittelhochasiens : Einladung zur öffentlichen Prüfung im hiesigen Gymnasium am 27sten und 28sten Juni 1838*. Gedruckt bei Lindfors Erben.
- Yıldırım, C. (1991). *Bilim felsefesi*. Remzi Kitabevi.
- Zuberbühler, K. (2020). Syntax and compositionality in animal communication. *Philosophical transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological sciences*, 375(1789), 20190062.

Extended Summary

Language has always been a matter of curiosity as one of the features that distinguishes humans from other living things. Creatures other than humans also communicate, but human language exhibits many unique features. Questions about language, such as what language is, how humans use language, and how this feature develops in humans, are still not fully answered. In this article, I will evaluate how science, which is a product of human effort to understand the world, explains language and how reliable the methods it uses are. Some debates in linguistics are interpreted according to theories in the philosophy of science. The following topics are evaluated: “Definition of language”, “language acquisition and poverty of stimulus”, “Altaic language theory”, “grammar writing”, and “zero morpheme concept”.

What science is and the characteristics of scientific knowledge are old debates. In addition to different fields of knowledge such as philosophy, art and belief, the prominence of scientific knowledge was made possible by positivist scientists such as Copernicus, Newton, and Einstein, who tested hypotheses with experiments and observations and provided explanations with a mathematical basis.

Karl Popper has been the most prominent name in inquiries about “the definition, limit and method of science” since the last century. For Popper, “falsifiability” is essential in the method we will use to reach scientific knowledge. Propositions must be logically both verifiable and falsifiable. According to Popper, propositions that do not have the potential to be falsified are not scientific.

Thomas Kuhn, who contributed to the debates opened by Popper, introduces the concept of “paradigm”. He approaches modern scientific understandings with an opposing view. Considered one of the pioneers of post-modern science explanations, Kuhn criticises positivist scientists such as the Vienna Circle. He emphasizes that some fields which were classified as unscientific by Popper should also survive. There is always the possibility that what was considered as scientific in a certain period may later be deemed unscientific. Kuhn, who cares about the history and sociology, thinks that theories should not be easily dismissed as unscientific or myth.

Imre Lakatos evaluates the Kuhnian research program versus the Popperian program. He states that the concept of “crisis” is related to psychology and that it will not be a scientific criterion. He finds the Kuhnian science explanation “irrational”. However, Lakatos is a thinker close to Kuhn in one respect. According to him, it is not right to abandon a theory immediately in the face of falsifiability. In any case, falsifiability is not a good measure for distinguishing science from pseudoscience. According to him, this criterion is only an explanation about the method. It is not about separating science from pseudoscience.

Paul Feyerabend rejects all established understandings of science. He criticizes his teacher Popper’s critical rational approach. According to Feyerabend, rationality should not take place in science. Science is also relative, and this is better understood in history. Science is not the only way to reach knowledge, and the claim that science is superior to other fields is not true either. A dogmatic sanctification of scientific methods is also wrong. According to him, science should be dealt with religion and

art, and also it is not completely different from them. According to Feyerabend, there is no scientific method.

If linguistics is a science, what kind of science is it? E. Sapir, one of the pioneers of the American structuralist school, in his article discussing the status of linguistics in science, states that regularities in language lead to interpretations of biological and psychological nature and adds that linguistics is “better” than other social sciences in terms of data and method. However, according to him, language is primarily a cultural or social product and should be understood as such. Traditionally, language studies are seen within the social sciences. According to a group led by Chomsky, language studies should only be considered within the natural sciences. Accordingly, language is a part of human nature. According to another group of linguists such as Katz and Postal, language is an abstract phenomenon and cannot be considered as a biological science.

Do we have to study human language with the methods of the natural or social sciences? It is certain that language has an aspect that can be studied with empirical natural sciences such as physics, chemistry, and biology. Because it is a cognitive capacity that no other biological creature has. Whether it is a unique biological structure or not is an important “paradigm” or “research program”. Propositions open to falsifiability in the Popperian sense can also be produced within this framework. If a language-specific tissue is discovered with the aid of brain examinations, this allows us to enter a path that is not very different from the theory-building method of natural sciences. It is obvious that language has a “formal” aspect besides experimental sciences. As a matter of fact, many formal linguistic theories have been developed. Language studies with the methods of formal sciences such as mathematics and logic have also contributed to the development of machine translation and artificial intelligence technologies.

The investigation of the aesthetic use of language can be examined with the methods related to social science and art. Language and music are examples of how people can produce unlimitedly with a limited number of elements. Human creativity is a “puzzle” for science. So far, significant progress has been made in both natural sciences and formal sciences, but it is not possible to say that all questions on language have been answered. Ideally, when the language studies of these three different fields are carried out with the right methods, they will create a research “corpus” about language, and each of them will contribute to the solution of this multi-part puzzle.

